

ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑๖ ❁ กันยายน ๒๕๕๔

เนื้อหาในเล่ม

ชราวุสติกถา ตอนที่ ๒ : พุทธศาสนากับชีววิทยา (หน้า 707)

จากบรรณาธิการ

หนังสือเล่มเล็ก

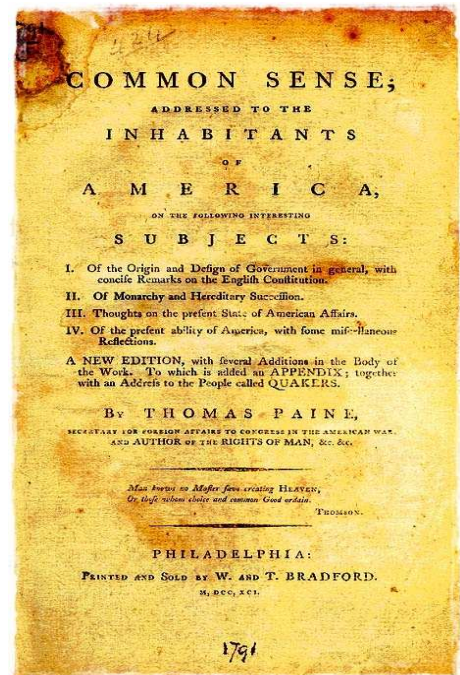

ผมมีเรื่องที่ยากเรียนปรึกษากับมวลสมาชิกวารสาร “ปัญญา” เรื่องหนึ่ง เป็นเรื่องที่ผมไม่ได้คาดการณ์ไว้ล่วงหน้า แต่ก็มาพบมันด้วยตนเองในวันนี้ เรื่องคืออย่างนี้ครับ ดังที่ผมสัญญาไว้ในเล่มที่แล้วว่าจะยุติเรื่องทางนิติปรัชญาเอาไว้ก่อนแล้วมาเขียนเรื่องทางสุนทรียศาสตร์ ผมยังยืนยันว่าจะทำตามสัญญา แต่ปัญหาก็เกิดขึ้น เมื่อผมลงมือเขียนเรื่องชราวุสติกถาตอนที่สอง ผมพบว่าบางครั้งการเขียนบทความเป็นตอนๆ ขนาดสัก ๓๐ หน้าอาจไม่เหมาะกับบางเรื่องที่ต้องการการอภิปรายลงในรายละเอียดมากๆ เมื่อรู้สึกอย่างนั้นก็เลยเขียนเรื่องชราวุสติกถาตอนที่สองไปอย่างที่เนื้อหามันเรียกร้อง ปรากฏว่าเมื่อวางมือเนื้อที่ก็ไม่เหลือให้แก่ส่วนที่แต่แรกกะว่าจะขยักไว้เขียนเรื่องทางสุนทรียศาสตร์ที่ผ่านมา วารสารของเราก็ลงเรื่องยาวเพียงเรื่องเดียวอยู่สองสามครั้ง เท่าที่ผมสังเกต เรื่องยาวๆพวกนี้เหมาะจะใช้เป็นอุปกรณ์การเรียนในระดับที่ต้องการการ

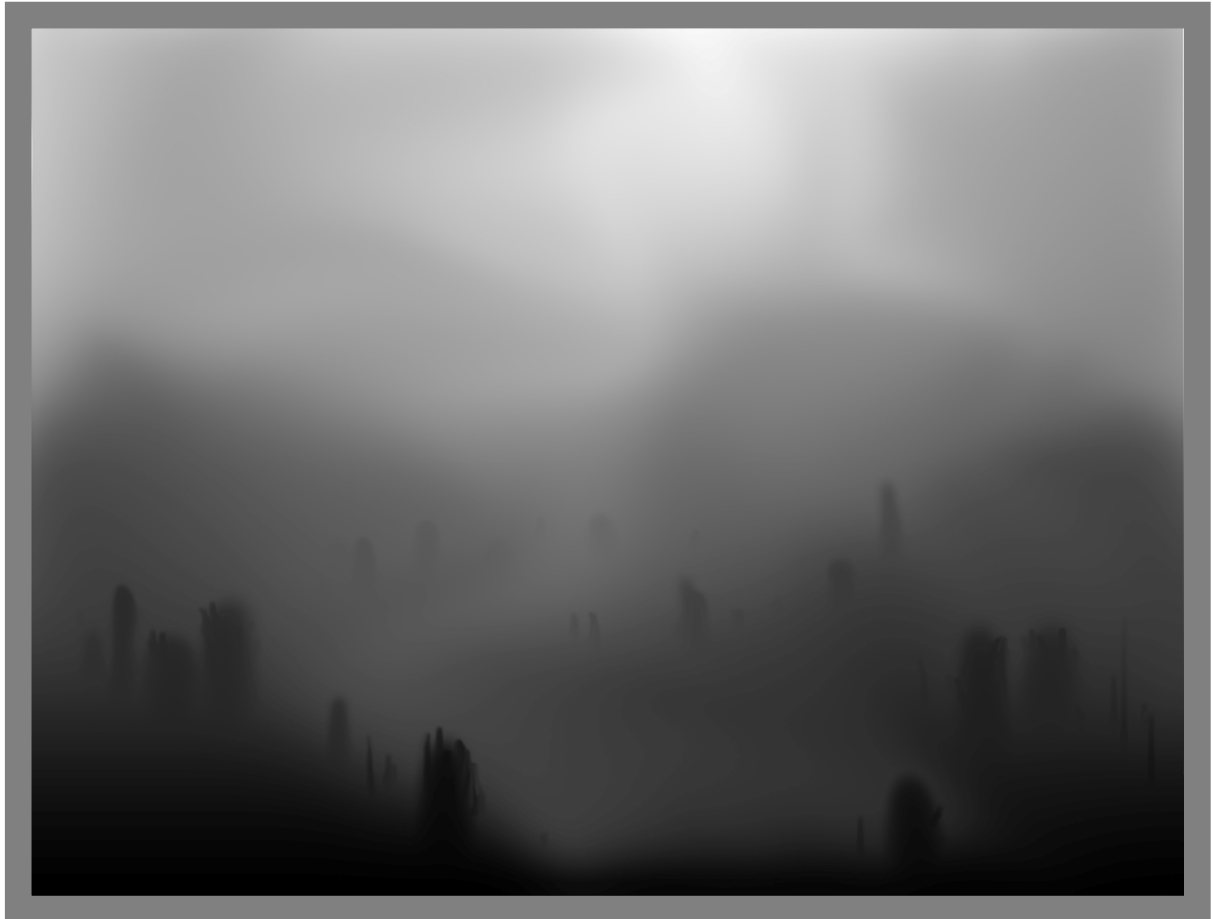
อภิปรายกันอย่างลงลึก เช่นปรัชญาเอกทางพระพุทธศาสนาที่มหาจุฬา ก่อนหน้านี้ ผมเคยคิดโครงการว่าจะเขียนหนังสือเล่มเล็ก อย่างที่ฝรั่งเรียกว่า “Pamphlet” ขนาดสอง-สี่ยก (๑๖ หน้ายก สี่ยกก็เท่ากับวารสารของเราเอง) หนังสือพวกนี้เท่าที่ปรากฏในประวัติศาสตร์ ผู้ที่ใช้ประโยชน์มากก็คือนักเคลื่อนไหวทางสังคมนิยม ผมเคยอ่านหนังสือเล่มเล็กพวกนี้ที่เขาเอาข้อเขียนดีๆของ Thomas Paine เช่นเรื่อง “Common Sense” มาพิมพ์ นำอ่านนำเก็บมาก ที่ต้องทำเล่มเล็กก็เพื่อให้ราคาถูก คนงานที่เป็นกรรมกรซื้ออ่านได้ ราคาเท่ากับโอเลี้ยงแก้วเดียว อะไรทำนองนี้ แต่ความคิดของผมที่จะทำหนังสือเล่มเล็กไม่เกี่ยวกับเรื่องการขายถูก เพราะตั้งใจทำแจกฟรี ที่คิดอยากทำก็เพราะเห็นว่า หนังสือเล่มเล็กพกง่าย ถ้าเขียนดีพอ เนื้อที่เท่านั้นก็เพียงพอที่จะสื่อสารเรื่องที่ยากสื่อสารออกไป “เป็นเรื่องๆ”

แต่เอาเข้าจริงก็ไม่ได้ลงมือทำสักที ประจวบเหมาะว่าตอนนี้เรื่องที่เขียนลงวารสาร “ปัญญา” ของเราเรียกร้องการเขียนอย่างยาว แต่ละเรื่องเลยดูมีลักษณะเป็นหนังสือเล่มเล็กเล่มหนึ่งดังที่ผมตั้งใจไว้ ก็เลยขอลือโอกาสนี้ขออนุญาตท่านแพนนานูแพนว่า ผมขอลุยเรื่องยาวๆพวกนี้ไปก่อน เข้าใจว่าจะเกี่ยวข้องกับเรื่องที่ผมศึกษาวิจัยอยู่ อันได้แก่เรื่องความแก่ ชื่อเรื่องอาจฟังดูเหมือนไม่น่ามีอะไรจะเอามาเขียน แต่ผมรับรองว่าจะมีอะไรใหม่ๆมาชวนให้ท่านผู้อ่านคิดอย่างแน่นอน อย่างฉบับนี้ท่านใดที่เป็นแฟนของมหาฤาษีนามว่า “โอโซ” หรือ “ไล บาบ่า” อาจต้องคิดมาก เพราะมีเรื่องพาดพิงถึงท่าน ไม่เพียงแต่มหาฤาษีอินดูดอกรับ แม้พระเถระมีชื่อของเราอย่างหลวงตามหาบัว หรือท่านอาจารย์ชา สุภัทโทก็ถูกพาดพิงถึงด้วย

ผมเขียนถึงท่านเหล่านี้เพื่อการศึกษา เพื่อการอภิปรายกันในเชิงวิชาการ ไม่ได้มีเจตนาจะลบลู่ หากท่านผู้อ่านท่านใดอ่านแล้วไม่สบายใจ ก็เขียนจดหมายมาบอกกันด้วยนะครับ ©

ชราอนุสติกา
ตอนที่ ๒
พุทธศาสนากับชีววิทยา

ภาพชื่อ “ทะเลหมอก 005” วาดโดย สมภาร พรหมทา (2554)

-๑-

ภาคการศึกษานี้ ผมมีวิชาที่ต้องบรรยายสำหรับนิสิตปริญญาตรี สาขาปรัชญาที่คณะอักษรศาสตร์ จุฬา อยู่วิชาหนึ่งที่ยากนำมาเล่าสู่ท่านผู้อ่านฟัง เพราะเกี่ยวข้องกับการศึกษาทำความเข้าใจเรื่องทุกขสัจของชีวิต วิชานี้เป็นวิชาเปิดใหม่ ในมหาวิทยาลัยนั้น เราถือกันว่าเรื่องที่สอนนอกจากจะเป็นเรื่องที่เป็นองค์ความรู้เก่าในวง

วิชาการแล้ว ยังสมควรสอนเรื่องใหม่ๆอันเป็นองค์ความรู้ใหม่ที่เกิดจากการค้นคว้าศึกษาของอาจารย์ที่สอน ในต่างประเทศนั้น มหาวิทยาลัยชั้นดีเขานิยามที่จะสนับสนุนให้สอนวิชาอย่างหลังนี้มาก เพราะแสดงว่าครูบาอาจารย์ในมหาวิทยาลัยแห่งนั้นเป็นผู้ไม่อยู่นิ่ง แต่สู้สุดส่าห์แสวงหาความรู้ใหม่ๆมาให้แก่วงวิชาการ ซึ่งเมื่อความรู้ นั้นเผยแพร่ออกไปแล้ว มหาวิทยาลัยก็ได้หน้าได้ตาด้วย วิชาที่ผม กล่าวข้างต้นก็อยู่ในข่ายนี้ ผมตั้งชื่อวิชาว่า “พุทธศาสนากับชีววิทยา” เพิ่งเปิดบรรยายเป็นครั้งแรก เนื้อหาสาระที่ได้เตรียมเพื่อ การบรรยายนั้นในโอกาสข้างหน้าผมจะได้ปรับมาเป็นหนังสือ แล้ว เอามาลงในเว็บไซต์ของเรานี้แหละครับ เมื่อถึงวันนั้นท่านผู้อ่านก็ จะได้อ่านว่า เราพูดกันเรื่องอะไรบ้างในห้องเรียนเกี่ยวกับเรื่องนี้

การที่ผมนำเอาพระพุทธานามามาพิจารณาร่วมกับชีววิทยานั้น สืบเนื่องมาจากการสังเกตและเก็บข้อมูลที่ปรากฏในวงการพระ พุทธศาสนาเรา ทั้งในวงวิชาการและวงของชาวบ้าน เป็นการส่วนตัวของผมน้อยคนเดียวเจียบๆมานานร่วมสิบหรือยี่สิบปีแล้ว และใน การสังเกตนี้ ผมคิดว่ามีปัจจัยตัวหนึ่งเกี่ยวข้องอยู่ด้วยอย่างมี สาระสำคัญ ปัจจัยตัวนี้ก็คือ “ชีววิทยา” เพื่อให้ท่านผู้อ่านเข้าใจว่า ผมสังเกตเห็นอะไร และคิดอะไรต่อไปจากข้อมูลที่สังเกตพบนั้น ผมขอนำเอาตัวอย่างสักสองสามตัวอย่างมาให้พิจารณา

ขอเริ่มที่ตัวอย่างแรก ผมเชื่อว่าท่านผู้อ่านหลายท่านคงรู้จัก หนังสือเล่มหนึ่งชื่อ “ประวัติท่านพระอาจารย์มั่น ภูริทัตตเถระ” เขียนโดยท่านหลวงตามหาบัว ญาณสัมปันโน หนังสือเล่มนี้ว่าไป แล้วอาจจัดได้ว่าเป็นหนังสือ “คลาสสิก” ในทางการเล่าประวัติพระ อาจารย์สายวิปัสสนาที่สำคัญของประเทศไทย หนังสืออ่านสนุก น่า

ตื่นตื่น จึงไม่แปลกที่หนังสือนี้จะพิมพ์มาแล้วไม่รู้กี่ครั้ง มีคนอ่านจำนวนมาก ต่อไปนี้คือเนื้อหาตอนหนึ่งในหนังสือ

หลังจากท่านเดินทางถึงแดนแห่งวิมุตติแล้ว คืบต่อๆมา มีพระพุทธรูปเจ้าพร้อมพระสาวกจำนวนมากเสด็จมาอนุโมทนาวิมุตติธรรมกับท่าน เสมอมาได้ขาด คืบนั้นพระพุทธรูปเจ้าพระองค์นั้นกับพระสาวกบริวารเป็นจำนวนหมื่นเสด็จมาเยี่ยม คืบนั้นพระพุทธรูปเจ้าพระองค์นั้นกับสาวกบริวารจำนวนแสนเสด็จมาเยี่ยม คืบนั้นพระพุทธรูปเจ้าพระองค์นั้นมีสาวกเท่านั้นเสด็จมาเยี่ยมอนุโมทนา จำนวนพระสาวกที่ตามเสด็จพระพุทธรูปเจ้ามาแต่ละพระองค์นั้นมีจำนวนไม่เท่ากัน ทั้งนี้ท่านว่าขึ้นอยู่กับวาสนาของพระพุทธรูปเจ้าแต่ละพระองค์ไม่เหมือนกัน ที่พระสาวกตามเสด็จมาด้วยแต่ละพระองค์นั้น มิได้ตามเสด็จมาทั้งหมด ในบรรดาพระสาวกของแต่ละพระองค์ที่มีอยู่ แต่ที่ตามเสด็จมามากน้อยต่างกัน นั้น พอแสดงให้เห็นภูมิพระวาสนาบารมีของแต่ละพระองค์นั้นต่างกัน เท่านั้น

บรรดาพระสาวกจำนวนมากของแต่ละพระองค์ที่ตามเสด็จมานั้น มีสามเณรติดตามมาด้วยครั้งละไม่น้อยเลย ท่านสงสัยจึงพิจารณา ก็ทราบว่ คำว่าพระอรหันต์ในนามธรรมนั้นมีได้หมายเฉพาะพระ แต่สามเณรที่มีจิตบริสุทธิ์หมดจดก็นับเข้าในจำนวนสาวกอรหันต์ด้วย ฉะนั้นที่สามเณรติดตามมาด้วยจึงไม่ขัดกัน ในพระโอวาทของพระพุทธรูปเจ้าทั้งหลายที่ประทานอนุโมทนาแก่พระอาจารย์มั่นนั้น ส่วนใหญ่มีว่า

“เราตลาคตทราบว่เธอพ้นโทษจากอนันตรทุกข์ในที่คุมขังแห่งเรือนจำของวัฏทุกข์ จึงได้มาเยี่ยมอนุโมทนา ที่คุมขังแห่งนี้ใหญ่โตมโหฬารและแน่นหนามั่นคงมาก และมีเครื่องยั่วยวนชวนให้เปลอตัวและติดอยู่รอบตัวไม่มีช่องว่าง จึงยากที่จะมีผู้แหวกว่ายออกมาได้ เพราะสัตว์โลกจำนวนมากไม่ค่อยมีผู้สนใจกับทุกข์ที่เป็นอยู่กับตัว

ตลอดมา ว่าเป็นสิ่งที่ทรمانและเสียดแทงร่างกายจิตใจเพียงใด พอจะคิดเสาะแสวงหาทางออกด้วยวิธีต่างๆ เหมือนคนเป็นโรคแต่ มิได้สนใจกับยา ยาแม้มีมากจึงไม่มีประโยชน์สำหรับคนประเภทนั้น ธรรมชาติของเราตลกก็เช่นเดียวกับยา สัตว์โลกอาภัพเพราะโรคกิเลส ตัณหาภายในใจเบียดเบียนเสียดแทง ทำให้เป็นทุกข์แบบไม่มีจุดหมายว่าจะหายได้เมื่อไร สิ่งตายตัวก็คือโรคพรรค์นี้ ถ้าไม่รับยาคือธรรมจะ ไม่มีวันหายได้ ต้องจุดลากสัตว์โลกให้ตายเกิดคละเคล้าไปกับความทุกข์กายทุกข์ใจ และเกี่ยวโยงกันเหมือนลูกโซ่ตลอดอนันตกาล ธรรม แม้จะมีเต็มไปทั้งโลกธาตุ ก็ไม่สามารถอำนวยประโยชน์ให้แก่ผู้ไม่ สนใจนำไปปฏิบัติรักษาตัวเท่าที่ควรจะได้รับจากธรรม ธรรมก็อยู่แบบ ธรรม สัตว์โลกก็หมุนตัวเป็นกงจักรไปกับทุกข์ในภพน้อยภพใหญ่แบบ สัตว์โลก โดยไม่มีจุดหมายปลายทางที่จะสิ้นสุดทุกข์กันลงได้เมื่อใด ไม่มีทางช่วยได้ ถ้าไม่สนใจช่วยตัวเองโดยยึดธรรมมาเป็นหลักใจและ พยายามปฏิบัติตาม”

“พระพุทธเจ้าจะมาตรัสรู้เพิ่มจำนวนองค์และสั่งสอนมากมายเพียง ไร ผลที่ได้รับก็เท่าที่โรคประเภทคอยรับยามีอยู่เท่านั้น ธรรมของ พระพุทธเจ้าไม่ว่าพระองค์ใด มีแบบตายตัวอยู่อย่างเดียวกัน คือสอน ให้ละชั่วทำดีทั้งนั้น ไม่มีธรรมพิเศษและแบบสอนพิเศษไปกว่านี้ เพราะไม่มีกิเลสตัณหาพิเศษในใจสัตว์โลกที่พิเศษเหนือธรรมซึ่ง ประกาศสอนไว้ เท่าที่พระพุทธเจ้าทั้งหลายประทานไว้แล้วเป็นธรรมที่ ควรแก่การรื้อถอนกิเลสทุกประเภทของมวลสัตว์อยู่แล้ว นอกจาก ผู้รับฟังและปฏิบัติตามจะยอมแพ้ต่อเรื่องกิเลสตัณหาของตัวเอง แล้วเห็นธรรมเป็นของไร้สาระไปเสียเท่านั้น”

“ตามธรรมดาแล้วกิเลสทุกประเภทต้องฝืนธรรมดาดั้งเดิม คนที่ คล้อยตามมันจึงเป็นผู้ลืมนธรรมไม่ยอมเชื่อฟังและทำตาม โดยเห็นว่า ลำบากและเสียเวลาทำในสิ่งที่ตนชอบ ทั้งที่สิ่งนั้นให้โทษ ประเพณี ของนักปราชญ์ผู้ฉลาดมองเห็นการณ์ไกล ย่อมไม่หัดตัวมั่วสุ่มอยู่

เปล่านั้น เหมือนเต่าถูกน้ำร้อนไม่มีทางออก ต้องยอมตายในหม้อที่กำลังเดือดพล่าน โลกเดือดพล่านอยู่ด้วยกิเลสตัณหาความแผดเผา ไม่มีกาลสถานที่ที่พอจะปลงวางลงได้ จำต้องยอมทนทุกข์ทรมานไปตามๆ กัน โดยไม่นิยมสัตว์น้ำ สัตว์บก สัตว์อยู่บนอากาศและใต้ดิน เพราะสิ่งแผดเผาเราร้อนอยู่กับใจ ความทุกข์จึงอยู่ที่นั่น ที่นี่เธอเห็นพระตถาคตอย่างแท้จริงแล้วมิใช่หรือ? พระตถาคตแท้คืออะไร คือความบริสุทธิ์แห่งใจที่เธอเห็นแล้วนั้นแล ที่พระตถาคตมาในร่างนี้ มาในร่างแห่งสมมุติต่างหาก เพราะพระตถาคตและพระอรหันต์อันแท้จริงมิใช่ร่างแบบที่มักันนี้ นี่เป็นเพียงเรือนร่างของตถาคตโดยทางสมมุติต่างหาก”

ท่านพระอาจารย์กราบทูลว่า “ข้าพระองค์ทราบพระตถาคตและพระสาวกอรหันต์อันแท้จริงไม่สงสัย ที่สงสัยก็คือ พระองค์ทั้งหลายกับพระสาวกท่านที่เสด็จไปด้วยอนุปาติเสสนิพพานไม่มีส่วนสมมุติยังเหลืออยู่เลย แล้วเสด็จมาในร่างนี้ได้อย่างไร?”

พระพุทธเจ้าตรัสว่า “ถ้าอีกฝ่ายหนึ่งแม้มีความบริสุทธิ์ทางใจด้วยดีแล้ว แต่ยังคงร่างอันเป็นส่วนสมมุติอยู่ ฝ่ายอนุปาติเสสนิพพานก็ต้องแสดงสมมุติตอบรับกัน คือต้องมาในร่างสมมุติซึ่งเป็นเครื่องใช้ชั่วคราวได้ ถ้าต่างฝ่ายต่างเป็นอนุปาติเสสนิพพานด้วยกันแล้วไม่มีส่วนสมมุติยังเหลืออยู่ ตถาคตก็ไม่มีสมมุติอันใดมาแสดงเพื่ออะไรอีก ฉะนั้นการมาในร่างสมมุตินี้จึงเพื่อสมมุติเท่านั้น ถ้าไม่มีสมมุติเสียอย่างเดี๋ยวก็นั้นหมดปัญหา”

“พระพุทธเจ้าทั้งหลายทรงทราบเรื่องอดีตอนาคตก็ทรงถือเอานิมิตคือสมมุติอันดั้งเดิมของเรื่องนั้นๆ เป็นเครื่องหมายให้ทราบ เช่น ทรงทราบอดีตของพระพุทธเจ้าทั้งหลายว่าทรงเป็นมาอย่างไรเป็นต้น ก็ต้องถือเอานิมิตของพระพุทธเจ้าพระองค์นั้น และพระอาการนั้นๆ เป็นเครื่องหมายพิจารณาให้รู้ ถ้าไม่มีสมมุติของสิ่งนั้นๆ เป็นเครื่องหมาย ก็ไม่มีทางทราบได้ในทางสมมุติ เพราะวิมุตติล้วนๆ ไม่มีทาง

แสดงได้ ฉะนั้นการพิจารณาและทราบได้ ต้องอาศัยสมมุติเป็นหลักพิจารณา ดังที่เราตถาคตนำสาวกมาเยี่ยมเวลานี้ ก็จำต้องมาในรูปลักษณะอันเป็นสมมุติดั้งเดิม เพื่อผู้อื่นจะพอมิทางทราบได้ว่า พระพุทธเจ้าพระองค์นั้นๆ และพระอรหันต์องค์นั้นๆ มีรูปลักษณะอย่างนั้นๆ ถ้าไม่มาในรูปลักษณะนี้แล้ว ผู้อื่นก็ไม่มีทางทราบได้ เมื่อยังต้องเกี่ยวกับสมมุติในเวลาต้องการอยู่ วิมุตติก็จำต้องแยกแสดงออกโดยทางสมมุติเพื่อความเหมาะสมกัน ถ้าเป็นวิมุตติล้วนๆ เช่นจิตที่บริสุทธิ์ รู้เห็นจิตที่บริสุทธิ์ด้วยกัน ก็เพียงแต่รู้ที่อยู่เห็นอยู่เท่านั้น ไม่มีทางแสดงให้รู้ยิ่งกว่านั้นไปได้ เมื่อต้องการทราบลักษณะอาการของความบริสุทธิ์ว่าเป็นอย่างไรบ้าง ก็จำต้องนำสมมุติเข้ามาช่วยเสริมให้วิมุตติเด่นขึ้น พอมิทางทราบกันได้ว่าวิมุตติมีลักษณะว่างเปล่าจากนิमितทั้งปวง มีความสว่างไสวประจำตัว มีความสงบสุขเหนือสิ่งใดๆ เป็นต้น พอเป็นเครื่องหมายให้ทราบได้โดยทางสมมุติทุกๆ ไป ผู้ทราบวิมุตติอย่างประจักษ์ใจแล้ว จึงไม่มีทางสงสัยทั้งเรื่องวิมุตติแสดงตัวออกต่อสมมุติในบางคราวที่ควรแก่กรณี และทรงตัวอยู่ตามสภาพเดิมของวิมุตติ ไม่แสดงอาการ ที่เธอถามเราตถาคตนั้น ถามด้วยความสงสัย หรือถามพอเป็นกิริยาแห่งการสนทนากัน”

ท่านกราบทูลว่า “ข้าพระองค์มิได้มีความสงสัยทั้งสมมุติและวิมุตติของพระองค์ทั้งหลาย แต่ที่กราบทูลนั้นก็เพื่อถวายนามเคารพไปตามกิริยาแห่งสมมุติเท่านั้น แม้พระองค์กับพระสาวกจะเสด็จมาหรือไม่ก็ได้สงสัยว่าพระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์อันแท้จริงมีอยู่ที่แห่งใด แต่เป็นความเชื่อประจักษ์ใจอยู่เสมอว่า ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นเราตถาคต อันแสดงว่าพระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ มิใช่ธรรมดาอื่นใดจากที่บริสุทธิ์หมดจดจากสมมุติในลักษณะเดียวกันกับพระรัตนตรัย”

พระพุทธเจ้าตรัสว่า “การที่เราตถาคตถามเธอ ก็ได้ถามด้วยความเข้าใจว่าเธอมีความสงสัย แต่ถามเพื่อเป็นสัมโมทนียธรรมต่อกัน

เท่านั้น” บรรดาพระสาวกที่ตามเสด็จพระพุทธเจ้ามาแต่ละพระองค์ และแต่ละครั้งนั้น มิได้กล่าวปราศรัยอะไรกับท่านพระอาจารย์มันเลย มีพระพุทธเจ้าประทานพระโอวาทพระองค์เดียว ส่วนพระสาวกทั้งหลายเป็นเพียงนั่งฟังอยู่อย่างสงบเสงี่ยม น่าเคารพเลื่อมใสมากเท่านั้น แม้สามเณรองค์เล็ก ๆ ที่น่ารักมากกว่าจะน่าเคารพเลื่อมใส ก็นั่งฟังอยู่อย่างสงบเสงี่ยม เช่นเดียวกับพระสาวกทั้งหลาย อันเป็นที่น่าเคารพเลื่อมใสมากและน่ารักมากด้วย ซึ่งยังอยู่ในวัยเด็กมากก็มี อายุราว ๙ ขวบ ๑๐ ขวบ ๑๑-๑๒ ขวบ ซึ่งน่ารักมาก

ท่านเล่าว่า พอเห็นสามเณรอรหันต์แล้ว ท่านเกิดความรู้สึกรักมาก และสงสารมาก ถ้าตามภาษาของผู้ใหญ่พูดกับเด็กธรรมดาทั่วไปก็ว่า เณรตัวเล็ก ๆ ตาใสแจ๋ว ใครเห็นแล้วก็อดที่จะรักไม่ได้ ดีไม่ดีถ้าไม่ทราบไว้ก่อนว่าท่านเป็นสามเณรอรหันต์แล้ว น่ากลัวจะดี้อ มือไปคว้าเอาศิระของท่านขี้เขย่าเล่นโดยมิได้สำนึกในบาปแน่ ท่านพูดมาตอนนี้เลยนึกค้นมือขึ้นมาว่า ถึงผู้เขียนก็เถอะอาจเป็นผู้หนึ่งก่อนใครที่จะอดคว้าไม่ได้ เป็นอะไรเป็นกัน แล้วค่อยขอขมาโทษท่านทีหลัง เพราะอดรักอดเล่นไม่ได้ ท่านว่าแม้ท่านจะเป็นสามเณรองค์เล็ก ๆ ก็ตาม แต่มรรยาทท่านเป็นผู้ใหญ่สงบเสงี่ยมสวยงามมากเหมือนพระสาวกทั้งหลาย

สรุปแล้ว บรรดาพระสาวกอรหันต์และสามเณรที่ตามเสด็จมากับพระพุทธเจ้าแต่ละครั้ง ล้วนมีมรรยาทอันสวยงามน่าเคารพเลื่อมใสมาก เหมือนผ้าที่ถูกพับและเก็บไว้เป็นระเบียบงามตา

(จากตอนที่เจ็ด “พระพุทธเจ้าและพระสาวกอรหันต์เสด็จมาอนุโมทนา”)

เนื้อความข้างต้นนี้เป็นตอนหนึ่งที่มีผู้สนใจมาก และเป็นตอนที่ผู้รู้ในวงการพุทธศาสนาในบ้านเราได้วิพากษ์วิจารณ์แสดงความเห็นมาก ซึ่งผมขอข้ามไป เพราะไม่เกี่ยวกับประเด็นที่ผมจะชวนท่านผู้อ่านคุย ส่วนที่ผมสนใจนั้นอยู่ที่ว่า สมมติว่าเหตุการณ์ที่เล่า

ข้างต้นเกิดขึ้นจริง ก็มีเรื่องที่น่าคิดน่าสงสัยอยู่อย่างน้อย ๒ เรื่อง คือ

หนึ่ง—พระพุทธเจ้าทุกพระองค์นั้นทรงเป็นคนอินเดีย ใช้ภาษาอินเดียโบราณในการพูด ปัญหาที่ว่า เวลาที่ท่านพระอาจารย์มั่นท่านกราบทูลสนทนากับพระพุทธองค์ สองท่านใช้ภาษาอะไรเป็นสื่อกลาง ภาษาอินเดียโบราณ ภาษาไทยอีสาน หรือว่าภาษาอื่นใดนอกจากสองภาษานี้

สอง—กรณีสามเณรอรหันต์ สามเณรเหล่านี้หลังจากบรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์แล้ว ท่านก็ย่อมต้องเจริญเติบโตขึ้นตามอายุขัย และที่สุดก็ต้องแก่ชราและนิพพานในที่สุด ทำไมเมื่อเลือกที่จะ “แสดงสมมติ” (ตามลำนวนหลวงตามหาบัว) ให้ปรากฏ ท่านจึงเลือกเอาช่วงวัยดังกล่าวนี้ ไม่เลือกเอาช่วงวัยอื่น

คำถามสองข้อนี้ผมฝากท่านผู้อ่านไปช่วยขบคิดด้วยนะครับ สำหรับผมนั้น หนังสือของหลวงตามหาบัวเล่มข้างต้นนี้พวกเราที่คุ้นเคยกับวรรณกรรมพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งวรรณกรรมยุคหลังพุทธกาลที่เรียกว่า “อรรถกถา” จะไม่รู้สึกรู้ว่าแปลก เพราะอรรถกถานั้นส่วนหนึ่งจะมีเนื้อหาเล่าประวัติของพระพุทธเจ้า และอรหันต์เถระที่สำคัญๆว่า แต่ละท่านมีประวัติความเป็นมาอย่างไร ไม่เพียงแต่ประวัติในปัจจุบันชาติเท่านั้น ท่านยังเล่าเลยต่อไปอีกว่าในอดีตชาติที่ยาวนานหลายล้านปีนั้น แต่ละท่านเคยเกิดเป็นอะไร เคยมีชีวิตอยู่อย่างไร ทำกรรมและสร้างบารมีมาอย่างไรบ้าง การอ่านเรื่องเล่าเหล่านี้จะไม่เป็นปัญหาเลยถ้าเราคิดว่า กำลังอ่าน “นิยาย” อันหมายถึงเรื่องที่ “แต่งขึ้น” เพื่อสร้างภาพบางอย่างขึ้นในใจของผู้อ่านเพื่อตอบคำถามว่าทำไมจึงเกิดเหตุ-

การณืที่สำคัญเหล่านี้แกบบุคคลสำคัญท่านนั้นๆ นิยายเหล่านี้ที่สุดแล้วก็คือนิยาย ในความหมายว่าเราไม่ควรคาดหวังหรือเชื่อว่าเคยเกิดเหตุการณ์เช่นนี้ขึ้นจริง ในช่วงหนึ่งของประวัติศาสตร์ของโลกใบนี้ เพราะหากเชื่อเช่นนั้น ก็จะขัดกับเหตุผลในระดับสามัญสำนึกธรรมดาๆนี้แหละมากมาย

เช่น พระอรรรถกถาจารย์เขียนว่า ที่พระพุททเจ้าต้องทรงกระหายน้ำในช่วงจวนจะปรินิพพาน ไม่อาจเสวยน้ำได้ทั้งที่อยู่ใกล้ถาร เพราะน้ำขุ่นเนื่องจากมีกองเกวียนเพ็งตัดข้ามไป ก็เพราะในอดีตทรงเคยแกล้งคนหรือสัตว์อะไรสักอย่างให้กระหายน้ำ พระอรรรถกถาจารย์ผู้เดียวกันนี้แหละจะสามารถเขียนอธิบายเรื่องทำนองนี้ในที่อื่นๆได้หมด ทำให้เราอดสงสัยไม่ได้ว่า หากจริงตามนั้น ก็แปลว่าพระอรรรถกถาจารย์จะต้องไปเกิดในทุกที่ที่เกิดเหตุการณ์สำคัญเหล่านี้ขึ้น จึง “รู้เห็น” ว่าเกิดอะไรขึ้นกับพระพุททเจ้าและพระอรหันต์เหล่านั้น ช่างเป็นเรื่องบังเอิญเสียจริงๆ และในกรณีที่เกิดเหตุการณ์แก่สองท่านเวลาเดียวกัน แต่คนละที่ปัญหา ก็จะเกิดว่าพระอรรรถกถาจารย์ที่ “ตามไปประกบเกิด” ท่านเหล่านี้จะรู้ได้อย่างไรว่า เหตุการณ์ในอีกที่หนึ่งที่ท่านไม่ได้ไปอยู่ร่วมด้วย (ตามกฎทางฟิสิกส์ง่ายๆว่าร่างของท่านที่เป็นสสารจะต้องกินที่ในที่ใดที่หนึ่งในเวลาใดเวลาหนึ่งเท่านั้น จะอยู่สองที่พร้อมกันไม่ได้) ดำเนินไปอย่างไร

เมื่อเราอ่านนิยาย ผู้เขียนจะทำหน้าที่เป็นผู้วิเศษคือล่วงรู้เหตุการณ์และจิตใจของตัวละครหมด เช่นรู้ว่า ตอนนีตัวละครตัวนี้กำลังคิดวางแผนอะไรอยู่ ในเรื่องไม่มีใครรู้แผนนี้ มีแต่ผู้เขียนเท่านั้นที่รู้ แต่เวลาที่เราอ่านนิยาย เรามักไม่ได้จินตนาการเห็น

ผู้เขียน วันหนึ่งตอนค่ำ ผมกับครอบครัวนั่งกินข้าวเย็นด้วยกัน ลูกก็ขออนุญาตเปิดหนังสือเรื่องหนึ่งดูด้วย เป็นหนังสือของขวัญ นางเอกกำลังถูกไล่ล่าโดยผู้ร้ายโรคจิต ลูกก็นั่งเกร็ง ผมก็บอกลูกว่า “อย่าห่วงเขาเลยลูก ผู้กำกับและกองถ่ายอยู่แถวนั้นเอง เขาไม่ปล่อยให้นางเอกถูกฆ่าหรอก” ปราบกว่าลูกสาวคือผม หาวาไปขัดจังหวะที่จริงสิ่งที่ผมพูดนั้นเป็นจริงที่สุด เวลานี้ผมมักพูดกับลูกศิษย์ที่เรียนวิชาเกี่ยวกับพระพุทธศาสนากับผม ไม่ว่าจะที่จุฬาหรือที่มหาจุฬา (รวมทั้งวัดพระธรรมกายด้วย) ว่า เวลาอ่านคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา หรือข้อเขียนของบุคคลร่วมสมัยอย่างหลงตามหาบัวหรือพระเกจิอาจารย์ทั้งหลาย ให้เตือนตนเองว่า “หนังสือทุกเล่มต้องมีคนเขียน เหมือนหนังสือทุกเรื่องต้องมีช่างภาพและผู้กำกับ เวลาดูหนัง เราจะไม่เห็นช่างภาพและผู้กำกับ เช่นเดียวกัน เวลาอ่านหนังสือ เราก็มักไม่นึกถึงผู้เขียน หนังสือบางเล่มอาจไม่ต้องนึกเห็นภาพคนเขียนก็ได้ แต่บางเล่มสมควรนึกและถามว่า ทำไมคนเขียนรู้อะไรมากมายไปหมดเช่นนั้น”

ผมเคยคุยเล่นๆกับบราเดอร์ที่เรียนกับผมที่วิทยาลัยแสงธรรม นานมาแล้วว่า ข้อความแรกในพระคัมภีร์ไบเบิลที่เขียนว่า “ในปฐมกาล พระเจ้าได้สร้างโลกขึ้น เวลานั้นยังไม่มีมนุษย์...” ผมหย่าท่านเหล่านี้เล่นว่า “แล้วคนที่เขียนบันทึกตอนนี้ไว้รู้ได้อย่างไร เพราะตอนนั้นยังไม่มีมนุษย์ ถ้าคัมภีร์เขียนว่า ‘ในปฐมกาล ยังไม่มีอะไร นอกจากพระเจ้ากับคนบันทึกคัมภีร์คนหนึ่ง ต่อมาก็ทรงสร้างสิ่งต่างๆขึ้น ตอนสร้างคนบันทึกคัมภีร์ได้ร่วมรู้เห็นด้วย’ ผมก็พอจะเข้าใจ” แล้วเราก็หัวเราะกัน ในทางศาสนาคริสต์ นักบวชจำนวนมากท่านก็เชื่อว่าตำนานในคัมภีร์หากจะหลีกเลี่ยงปัญหาอย่างที่ผมกล่าว

ข้างต้น ก็ต้องอธิบายว่า ข้อความเหล่านี้เป็นนิยาย เมื่อเป็นนิยาย คนเขียนท่านก็สมมติให้ตนเองรู้อะไรไปหมด หากเขียนนิยายแล้วมี กฎห้ามว่าคนเขียนจะทำตัวเป็นผู้วิเศษอย่างนั้นไม่ได้ นิยายก็อาจจะ มีลักษณะแบบหนึ่ง อย่างเรื่อง “ราโชมอน” คือคนเขียนสามารถ เล่าเหตุการณ์ได้อย่างจำกัด แล้วผู้อ่านก็จะไม่มีทางรู้ว่าความจริง เกี่ยวกับเรื่องในนิยายนั้นเป็นอย่างไร ผมรับว่านิยายที่ดีเขียนอย่าง นี้ก็ได้ (และโดยส่วนตัวผมก็พยายามเขียนอย่างนั้น) แต่หนังสือ ศาสนาที่ท่านผู้เขียนคิดว่าจะต้องเขียนให้ชัดทุกเรื่อง เมื่อต้องการ อย่างนั้น ท่านก็ต้องสมมติให้ท่านเป็นผู้รู้ ผู้วิเศษ อย่างที่กล่าว ปัญหาไม่เกิดในนักเขียนนิยาย เพราะเรารู้ว่าที่สุดแล้วนิยายก็คือ นิยาย แต่เกิดกับหนังสือศาสนาโดยทั่วไป เพราะนักศาสนาหรือผู้ นับถือศาสนานั้นมักโกรธเวลาที่มีใครไปบอกว่าหนังสือในศาสนา ของท่านเป็นนิยาย

มีคนถามผมเหมือนกันครับว่า ผมอ่านหนังสือเล่มข้างต้นของ หลวงตามหาบัวแล้วคิดอย่างไร ผมก็เรียนท่านผู้ถาม (ท่านเป็น พระภิกษุ) ไปว่า “สนุกดีครับ เป็นหนังสือที่น่าอ่าน” ท่าทางท่านผู้ ถามแปลกใจ ผมก็เลยได้แต่ยิ้มๆ ผมรู้สึกกับหนังสือเล่มนี้ของ หลวงตาอย่างนั้นจริงๆ ตอนที่อ่านตรงที่ท่านเล่าว่า “ท่านพูดมา ตอนนี่เลยนึกค้นมือขึ้นมาว่า ถึงผู้เขียนก็เถอะอาจเป็นผู้หนึ่งก่อน ใครที่จะอดคว้าไม่ได้ เป็นอะไรเป็นกัน แล้วค่อยขอขมาโทษท่านที่ หลัง เพราะอดรักอดเล่นไม่ได้” ผมนึกเห็นภาพท่านผู้เขียนชัดเจน นี่แหละครับหลวงตามหาบัว ท่านเป็นพระใจดี รักเด็ก เราจะเห็นรูป ท่านยิ้มเสมอ จะอย่างไรก็ตาม ผมมองหลวงตาว่าเป็นนักเขียน นิยาย หนังสือเล่มนี้ของท่านก็เป็นนิยาย แม้จะอิงกับข้อมูลที่ท่าน

พระอาจารย์มั่นเล่าให้ฟังบ้าง แต่ผมก็ไม่คิดว่าข้อมูลเหล่านั้นจะเป็นแก่นของเรื่อง ว่าไปแล้วหนังสือเล่มนี้สะท้อนความคิดความเชื่อของหลวงตามากกว่า ผมอ่านไปแต่ละหน้า แทนที่ผมจะเห็นภาพของท่านพระอาจารย์มั่น กลับเห็นแต่ภาพของหลวงตามหาบัวแทน เป็นภาพพระทางภาคอีสานที่ชื่อ ตรง ไม่อ้อม คิดอะไรก็บอกไปอย่างนั้น

เมื่ออ่านอย่างนั้น ผมก็คิดว่าจะไม่วิจารณ์ท่านในเชิงข้อเท็จจริง เหมือนผมจะไม่วิจารณ์คนแต่งเรื่อง “ขุนช้างขุนแผน” ว่าเป็นคนใจไม่ไ้ระกำ เห็นทั้งเห็นว่า เณรแก้วไปทำอะไรที่ไม่ชอบด้วยพระวินัย กับนางพิมที่ไร้ฝ้าย ก็ไม่มีน้ำใจไปฟ้องพระอุปัชฌาย์ของเณรแก้ว ปล่อยให้เหตุการณ์ล่องเลยไป ถ้าอ่านเรื่องขุนช้างขุนแผนแบบหนังสือประวัติศาสตร์ เราก็ต้องรับว่า คนเขียนไปแอบดูเหตุการณ์ที่ไร้ฝ้ายนั้น จึงรู้ว่าเณรแก้วไปทำบัดสีบัดเถลิงเอาไว้อย่างไรบ้าง (ไม่เท่านั้น ท่านผู้เขียนยังสะกดรอยตามขุนแผนไปทุกที่ ไม่ว่าจะขุนแผนจะไปนอนกับผู้หญิงคนไหน เป็นอันไม่รอดพ้นสายตาของท่านผู้แต่ง) หากผมไปวิจารณ์เรื่องขุนแผนอย่างนี้ในวงสัมมนาทางวรรณคดีไทย (เช่นวิจารณ์ว่าคนแต่งเป็นพวกโรคจิตชนิดหนึ่ง ที่เรียกกันว่าพวก “นิยมถ้ามอง” เพราะตามไปแอบดูขุนแผนแสดงบทรักทุกที่) ท่านคงหาว่าผมบ้า ทั้งที่การวิเคราะห์นั้นจริงที่สุด

ในอีกทางหนึ่ง งานเขียนอย่างอรรถกถาหรืออย่างของหลวงตามหาบัวนั้นน่าสนใจศึกษาในแง่ที่ว่า เป็นงานที่สะท้อนการมองโลกและชีวิตอย่างหนึ่ง ที่ผมยังคิดหาคำสำหรับเรียกไม่ออก แต่คิดว่ามีคำหนึ่งในภาษาวรรณคดีที่อาจพอใช้เรียกไปพลางๆได้คือ “โลกทัศน์แบบโรแมนติก” กวีในโลกส่วนใหญ่นั้นเป็นคนที่มัลโลกทัศน์

ที่ว่านี้ สมัยเป็นเด็ก ผมเคยฟังเพลงที่ร้องโดยป้าเพ็ญศรี พุ่มชูศรี (ถ้าจำไม่ผิด) ท่านร้องว่า “แสนสุขสมนั่งชมวิหค อยากรือนนก เหลือเกิน นกหนอนกเจ้าหกเจ้าเหิน เหินลอยละลือล่องลม แม้น เป็นนกได้ตั้งใจจินตนา จันคงเรีงร่าลอลม...” นี่แหละครับโลกทัศน์แบบโรแมนติก เห็นอะไรในธรรมชาติก็มองในแง่ดี ในแง่งาม เอาไว้ก่อน บทกวีของท่านอังคาร กัลยาณพงศ์เช่นบทที่ว่า “ปลูก มิ่งไม้ไว้หลายภุษา สังกฟ้าอุ้มฝนเต็มที ไร่รดอุทยานแรมปี ให้เขียว ขจีทั้งไพรวัน” ก็เป็นแนวโรแมนติก สรุปคือความเป็นโรแมนติกนั้น ดูจากทัศนคติที่ท่านมีต่อโลก ถ้ามองโลกในแง่ดี ในแง่สวยงาม ก็เป็นแนวนี้

โลกทัศน์แบบโรแมนติกนี้มีจุดอ่อนที่ถูกวิจารณ์มากอยู่อย่างหนึ่งคือ ไม่ตรงกับความเป็นจริง นกนั้นไม่ได้บินเล่นเพื่อล่องลมเฉยๆอย่างที่เพลงข้างต้นบอก มันบินเพราะมีกิจต้องบิน เช่นหาอาหาร กลับบ้าน เวลาบินก็หาได้สนุกไม่ เหนื่อยแทบขาดใจครับ เช่นเดียวกัน ป้าและภูเขาก็เกิดของมันอย่างนั้น ไม่มีความคิดว่าจะรับใช้ใคร แต่ท่านอังคารก็ไปเหมาเอาว่าของเหล่านี้เป็นสมบัติของท่าน ท่านเป็นเศรษฐี เป็นเจ้าของเมฆ ป้า และภูเขา ท่านสนุกและเป็นสุขกับการสั่งก้อนเมฆอุ้มเอาฝนไปรดป่าอันท่านคิดว่าเป็นอุทยานส่วนตัวของท่าน—ทั้งหมดนี้เป็นการคิดเอาเองทั้งนั้น

ครั้งหนึ่ง หลูซันเคยวิจารณ์แนวคิดแบบโรแมนติก ผ่านเรื่องสั้นของท่านเรื่องหนึ่งว่า วันหนึ่งกวีบัณฑิตท่านหนึ่งล่องเรือออกไปจากเมือง ท่านไม่ได้ล่องเอง แต่มีคนใช้พายให้ ท่านกวีนั่งจิบสุราไปด้วยดวงใจอันเบิกบาน เรือล่องผ่านหมู่บ้านแห่งหนึ่งในช่วงใกล้ค่ำ บนฝั่ง ท่านกวีเห็นชานาที่บ้านหลังหนึ่งกำลังตั้งโต๊ะกินข้าวเย็น ท่าน

เห็นภาพนั้นก็น้ำตาจะไหลในความงดงาม จับพลันท่านก็จากในเมืองที่ไม่เคยสัมผัสชีวิตจริงของชวานาก็ชักพู่กันและกระดาษออกมาวาด กลายเป็นบทกวีอันมีใจความบรรยายความสุขของชวานา เรือลำนั้นล่องผ่านไป ภาพตัดไปที่โต๊ะกินข้าว ชวานากลามเมียวว่า “กับมีเพียงผักดองเท่านั้นเหรอแม่” ภรรยาหันหน้า บอกสามีว่า “เราต้องเขี่ยมะพร้าว ท่านเจ้าที่ดินท่านเพิ่งมาบอกตอนกลางวันว่าปีนี้ขอขึ้นค่าเช่า ข้าวที่เราปลูกได้เลยแทบไม่เหลือ” ชวานาลอนหายใจลึก ลูกๆที่นั่งล้อมโต๊ะร้องกระจองอแง บอกเบื่อไม่อยากกินข้าวต้มกับผักกาดดอง เรืองจบเท่านี้

ที่กล่าวข้างต้นนี้ ผมเพียงแต่อยากจะแสดงว่า แนวคิดแบบโรแมนติกเป็นอย่างไร และแนวคิดนี้มีผู้วิจารณ์ไว้อย่างไรบ้าง—เท่าที่ตนเอง ไม่มีความประสงค์จะชี้ว่าเป็นแนวคิดที่ดีหรือไม่ดีอะไรเท่าที่ผมสังเกต คัมภีร์ศาสนาในโลกนี้มักโน้มไปในทางโรแมนติก เช่นเวลากล่าวถึงประวัติของพระศาสดาก็จะกล่าวไว้ให้สวยงามอะไรก็ตามแต่ที่ไม่สวยงามในทัศนะของท่าน ท่านก็จะเลียง หรือหากเลียงไม่ได้ก็จะเขียนให้แปรไปเป็นอีกอย่าง ทราบไหมครับว่า พุทธประวัติบางฉบับในสยามหายานนั้นเขียนว่า เมื่อพระมารดาประสูติเจ้าชายสิทธัตถะ เจ้าชายออกมาทางรักแร้ ที่ท่านเขียนอย่างนั้นก็เพราะท่านเห็นว่าพระมหาบุรุษจะเสด็จออกมาตามทางที่พวกเราออกมาไม่ได้ น่าเกลียด พุทธประวัติฝ่ายเถรวาทของเราก็สงวนท่าที ไม่บอกว่าเสด็จออกมาทางไหน แต่รูปที่เขียนนั้นเราจะเห็นว่า เจ้าชายน้อยท่านเดินได้เจ็ดก้าว มีเสื้อผ้าสวมปกปิดร่างกายด้วย และทุกก้าวที่ท่านเดินไป จะมีดอกบัวผุดมารองรับ

คติแบบโรแมนติกนี้ในตัวมันเองไม่มีอะไรเสียหาย ผมยอมรับ

ว่าการเขียนประวัติพระศาสดาหากเขียนแบบเอาสมจริง ภาพที่ออกมาถ้จะไม่งามเท่าแบบโรแมนติก แต่ปัญหาเรื่องนี้้อยู่ที่ว่า ผู้ที่นับถ้อศาสนาทุกศาสนาเข้าใจว่าภาพอันโรแมนติกนี้เป็นจริงตามนั้น เมื่อเห็นเช่นนั้นก็มื่อะไรอื่น ๆ ฟวงตามมาอีกมาก บางเรื่องอาจไม่เป็ปัญหาอะไร แต่บางเรื่องก็อาจเป็ปัญหา ดังผมจะเล่าให้ฟัง

ขอย้อนกลับไปทีเรื่องเล่าเกี่ยวกับพระอาจารย์มัน โดยหลวงตามหาบัวอีกครั้ง ในตอนท้ายของหนังสือนั้น หลวงตาเล่าว่า เมื่อพระอาจารย์มันท่านมรณภาพแล้ว ก็มีการเผาศพท่าน กระจุกท่านก็มีการจ่ายแจกให้ลูกศิษย์ไปบูชา ปราบกฏว่า ลูกศิษย์บางคนทีเอากระจุกท่านใส่ผอบเอาไว้ วันหนึ่งก็มาเปิดดูโดยไม่ได้ตั้งใจ ก็เห็นว่ากระจุกนั้นกลายเป็นพระธาตุ ผมเข้าใจว่าคติการบูชาพระธาตุของพระอรหันต์ หรือคติว่าท่านผู้ใดมรณภาพหรือตายแล้ว หากเผาแล้วต่อมากกระจุกท่านกลายเป็นพระธาตุก็แสดงว่าท่านเป็พระอรหันต์ น่าจะเกิดมาจากหนังสือของหลวงตามหาบัวทีว่านี้

พระธาตุนั้นหมายเอาวัตถุจำพวกอัญมณี มีหลายแบบ หลายลักษณะ เดิมนั้นความเชื่อเรื่องอัญญกลายเป็นพระธาตุนี้ถ้อกันอยู่ในวงจำกัด คือในพระสงฆ์สายธรรมยุตในทางอีสาน แต่ต่อมาเมื่อคนเมืองไปรู้จักและนับถ้อพระธรรมยุตสายอีสานมากขึ้น ความเชื่อเรื่องพระธาตุก็ขยายออกไปมาก เวลานี้มีการบูชาพระธาตุแพร่กระจายไปมาก แม้ในวงของคนชั้นสูง หลวงตามหาบัวเองก็มีการกระจายข่าวพร้อมแสดงรูปให้ดูว่าอัญญของท่านก็กลายเป็นพระธาตุ วัดบางวัดในกรุงเทพฯ มีหอแสดงพระธาตุ นับจากพระธาตุของพระพุทธเจ้า ไล่ลงมาถถึงพระธาตุของพระอรหันต์ในสมัยพุทธกาล และพระอรหันต์ไทย ทีน่าสนใจคือ มีการแสดงพระธาตุของอดีตพระ

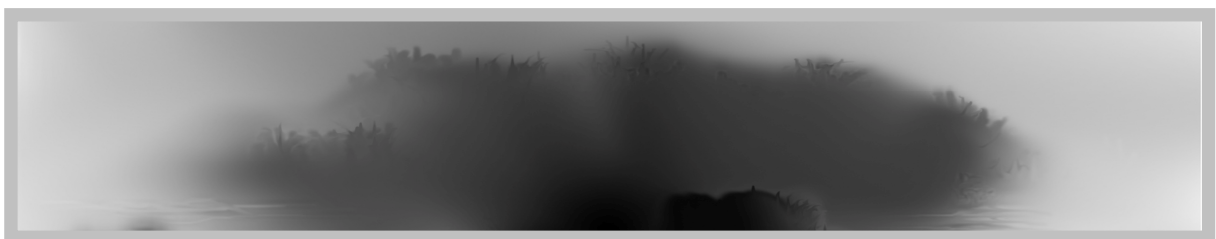
พุทธเจ้าด้วย ผมเคยถามพระที่วัดพระธรรมกายในห้องเรียนว่า ตอนเผาคุณยายจันทร์ กระจกท่านเป็นพระธาตุไหม ท่านบอกผมว่าเป็น ที่วัดแห่งหนึ่งในกรุงเทพ มีการเอาพระธาตุของหลวงพ่อดามาแสดงด้วย ซึ่งก็คือการรับประกันว่าท่านก็เป็นหนึ่งในอรหันต์ไทยนั่นเอง

เรื่องพระธาตุนี้หากวิเคราะห์ในกรอบของแนวคิดแบบโรแมนติก เราก็จะเข้าใจ กระจกของมนุษย์นั้นไม่งาม ดังนั้นหากเราจะแสดง กระจกของคนที่เราเคารพมากๆ ให้คนดู การแสดงเป็นอัญมณีย่อม งามกว่า นี่อาจเป็นจุดเริ่มต้นของคติการบูชาพระธาตุ ที่วัดบางวัด ท่านเอาพระธาตุของอดีตพระพุทธรูปเจ้ามาแสดงก็สื่ออยู่แล้วว่าเรื่อง นี้จะถือเป็นเรื่องจริงไม่ได้ พระธาตุโดยสาระก็คือ “ตัวแทน” ของ พระพุทธรูปเจ้า หรือพระอรหันต์ หรือผู้ที่เราเคารพนับถือ หากเข้าใจ อย่างนี้ แนวคิดแบบโรแมนติกในเรื่องนี้ก็ยังไม่เป็นปัญหา แต่ที่สุด ชาวบ้าน (ซึ่งบางคนจบปริญญาเอกเสียด้วยซ้ำ) ก็ไม่เข้าใจ เชื่อว่า เรื่องเหล่านี้เป็นจริงตามนั้น เมื่อเป็นจริง ก็มีการใช้เรื่องนี้แสดง ความเหยียดหยามผู้อื่นที่ตนไม่ชอบ แล้วยกครูอาจารย์ของตน มี คนพูดกันมากในสายหลวงตามหาบัวว่า ท่านพุทธทาสมรณภาพไป นานแล้ว แต่อัฐิของท่านก็ไม่ใช่พระธาตุเสียที แปลว่าใครก็ตามที่ เป็นลูกศิษย์ท่านพุทธทาสควรทราบว่าอาจารย์ของตนไม่ได้เป็นพระ อรหันต์ เหมือนอาจารย์ของพวกเขา

ผมจะไม่ก้าวล่วงความเชื่อเรื่องพระธาตุที่ว่านี้ เพราะในความ เป็นจริง อาจเป็นไปได้ที่กระจกของพระอรหันต์ท่านจะเปลี่ยนเป็น พระธาตุ (แต่หากเป็นอย่างนั้น ผมก็สงสัยเหมือนกันว่าเพื่ออะไร เพราะพุทธศาสนาสอนเรื่องตนเป็นที่พึ่งของตน กระจกอาจารย์เรา

เปลี่ยนเป็นพระธาตุแล้วยังไง ถ้าพระธาตุนั้นมาช่วยให้เราดีขึ้นโดยที่เราไม่ต้องพึ่งตนเองก็ขัดกับคำสอนของพระพุทธองค์อยู่แล้ว) แต่ที่ผมสนใจคือ พระพุทธศาสนายุคเดิมก่อนที่จะเปลี่ยนมาเป็นแบบลังกา พม่า ไทย เป็นต้น ท่านคิดอย่างไรเกี่ยวกับเรื่องนี้ ผมเชื่อว่าพระพุทธศาสนาแบบเดิมไม่โรมานติก เพราะพระพุทธองค์ทรงสอนเสมอว่าเราควรมองสิ่งต่างๆ “ตามที่เป็น” (ยถาภูตัม) ไม่ใช่ “ตามที่เราอยากให้เป็น” สิ่งที่ผมจะเล่าต่อไปนี้อาจช่วยยืนยันเรื่องนี้ได้

ปีช่วงสมัยรัชกาลที่ห้า อังกฤษที่กำลังปกครองอินเดียได้ขุดค้นโบราณสถานหลายแห่งในอินเดีย ในจำนวนนี้มีสถานที่ที่ประวัติศาสตร์บันทึกว่าเป็นที่เก็บพระอัฐิของพระพุทธเจ้า ปรากฏว่าเมื่อขุดลงไปก็พบพระอัฐิที่ว่านั้นจริงๆ มีข้อความเขียนเอาไว้ชัดเจนบนภาชนะที่ใช้เก็บพระอัฐิว่าเป็นอัฐิของพระสมณะโคดม รัฐบาลอังกฤษได้นำเอาพระอัฐิที่พบนี้ไปแสดงไว้ในพิพิธภัณฑ์แห่งชาติของอินเดีย ที่กรุงนิวเดลี และเนื่องจากรัฐบาลอังกฤษทราบว่าเมืองไทยนับถือพระพุทธศาสนา จึงได้แบ่งพระอัฐินั้นมาถวายรัชกาลที่ห้า ทรงโปรดให้นำไปบรรจุไว้ที่ภูเขาทอง วัดสระเกศ รูปต่อไปนี้ เป็นรูปพระอัฐิของพระพุทธเจ้า ที่อยู่ในพิพิธภัณฑ์แห่งชาติที่เดลี และเป็นพระอัฐิชุดเดียวกันกับที่ส่งมาถวายรัชกาลที่ห้า โทศแก้วครอบพระอัฐิในรูปนี้รัชกาลที่ห้าทรงส่งไปเป็นบรรณาการตอบแทน

ภาพชื่อ “ทะเลหมอก 010” (บางส่วน) วาดโดย สมภาร พรหมทา (2554)

ตามที่เราเห็นในภาพ มีวัตถุเป็นแผ่นอยู่จำนวนหนึ่ง ที่เห็นชัดๆก็มี อยู่สี่แผ่น เป็นพระอัฐิส่วนที่เป็นกะโหลกศีรษะของพระพุทธองค์

แผ่นที่ใหญ่ที่สุดนั้นขนาดกว้าง ๓ เซนติเมตร และยาว ๕ เซนติ-
เมตร ผมเคยอ่านบันทึกของพระ
จินท่านหนึ่งที่เดินทางเข้าไปใน
อินเดียเพื่อไปแปลคัมภีร์พระ
พุทธศาสนาจากภาษาอินเดียมา
เป็นภาษาจีน ท่านบันทึกไว้ใน
เอกสารบันทึกการเดินทางว่า
ผ่านไปตำบลหนึ่ง เห็นชาวพุทธ
กำลังจัดงานอะไรสักอย่าง แล้วมี
การนำเอาพระอัฐิของพระพุทธ-
เจ้ามาแสดง ท่านเข้าไปดูก็เห็น
เป็นกระดูกมนุษย์ เข้าใจว่าเป็น
ส่วนที่เป็นกะโหลกศีรษะ เพราะ

ลักษณะเป็นแผ่นแบนๆ ข้อมูลนี้ก็สอดคล้องกับภาพที่ท่านผู้อ่าน
กำลังเห็นอยู่นี้

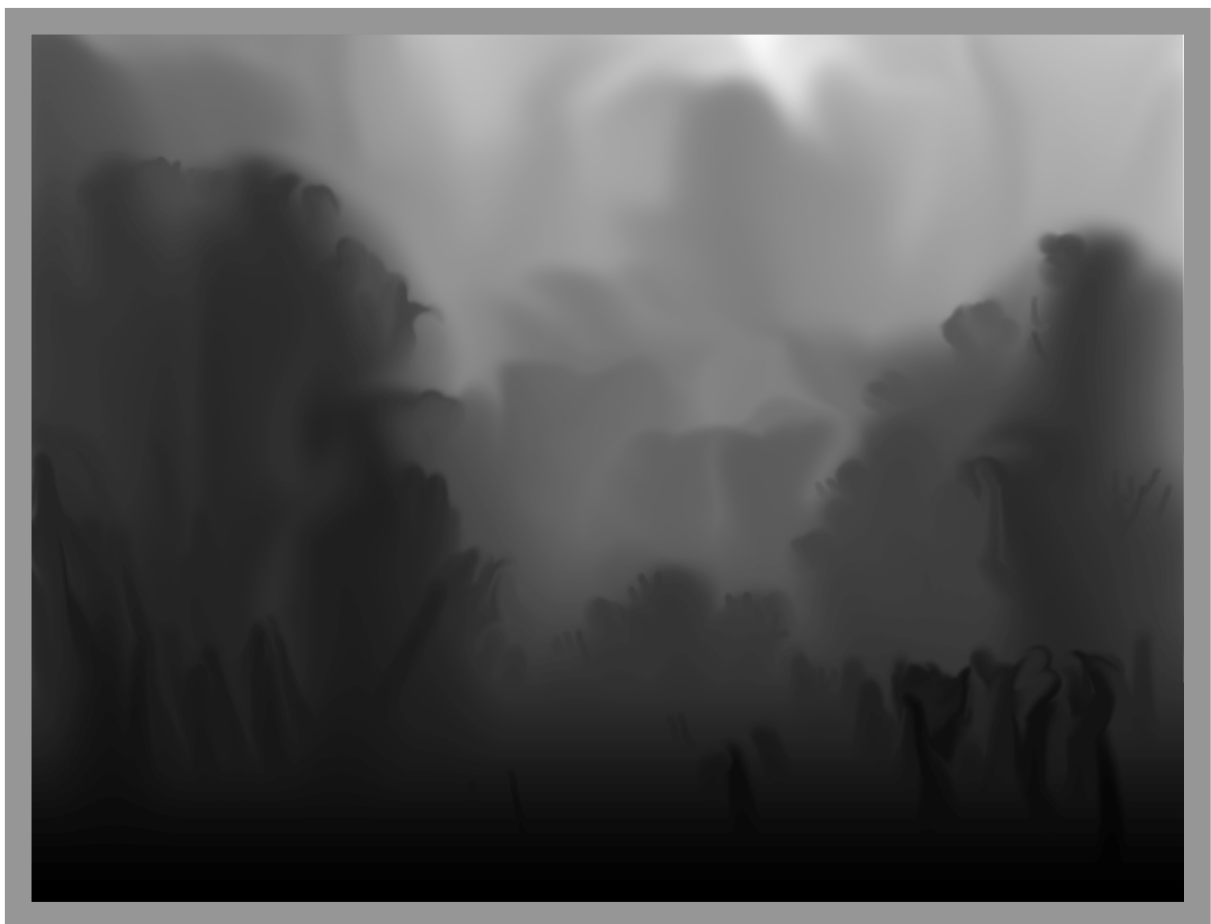
ที่พระอัฐิของพระพุทธเจ้าไม่กลายเป็นพระธาตุในอินเดีย นั้น เรา
อาจวิเคราะห์ได้หลายอย่างเช่น แสดงว่าคติแบบโรแมนติกอย่าง
ที่พบในพุทธศาสนิกชนไทยไม่มีในพุทธศาสนิกชนชาวอินเดีย ดังนั้น
เมื่อต้องเอาอัฐิของพระองค์อย่างที่เป็นกระดูกมนุษย์ต่างๆมาแสดง
พวกเขา ก็ไม่ได้คิดว่าเป็นปัญหาอะไร ซึ่งก็แปลความต่อไปได้ว่า
ชาวพุทธอินเดียนั้นได้รับการอบรมมาว่า เมื่อมองอะไรก็ให้มอง
ตามที่เป็นอย่างนั้น ไม่ต้องไป “บิด” ให้มันเข้ากับบรรณนิมของเรา ที่

ผมกล่าวว่าพระพุทธศาสนาดั้งเดิม (อย่างน้อยก็ดั้งเดิมในความหมายว่าอยู่ในดินแดนอันเป็นต้นกำเนิดของพระพุทธศาสนาเอง) ไม่โรมานติกนั้น ผมหมายความว่าอย่างไรเองครับ

ตอนนี้ผมกำลังอ่านและศึกษาวิเคราะห์เอกสารทางวิชาการ (ที่เขียนเป็นภาษาอังกฤษ) เกี่ยวกับกำเนิดของลัทธิการบูชาพระธาตุอยู่ เพราะสนใจว่า ที่ชาวพุทธไทยเราแสดงอาการเสมือนกำลัง “คลั่งพระธาตุ” กันนี้ ต้นตอมันมาจากไหน ข้อค้นพบทั้งหมด หากผมคิดว่าพอและมีน้ำหนักตามสมควรแล้วก็จะเขียนเป็นหนังสือเอามาลงในเว็บไซต์ของเรานี้แหละครับ เพื่อแจกจ่ายกันอ่าน แต่สิ่งที่ผมอยากตั้งข้อสังเกตในตอนนี้ก็คือ เป็นไปได้ที่ต้นกำเนิดเรื่องกระดูกพระอรหันต์กลายเป็นพระธาตุนี้นี้มาจากลังกา เหตุผลคือ ลังกานั้นเป็นประเทศที่อุดมด้วยอัญมณี อัญมณีบางอย่างนั้นเป็นหินเป็นแก้วธรรมดา ไม่มีราคาอะไร ชาวพุทธลังกาอาจเห็นว่าเหมาะที่จะเอามาเป็นสัญลักษณ์แทนของที่ตนเคารพนับถือ ตอนแรกก็อาจเอาไปโปรยไว้ที่พื้นภาชนะสำหรับรองรับพระอัฐีก่อนนานๆเข้าคนก็เข้าใจว่าเป็นพระอัฐิเสียเอง คนไทยเมื่อเดินทางไปลังกาก็ไปเจอเอาตอนที่เขาเชื่อว่าเป็นพระธาตุจริงๆแล้ว ก็เอาคตินี้มาที่เมืองไทย เวลานี้บ้านเรามีบริษัททำธุรกิจให้เช่าบูชา (ซึ่งก็คือซื้อนั่นแหละ—ผมไม่เข้าใจว่าทำไมเขาต้องใช้คำนี้กัน) พระธาตุอยากได้ของพระพุทธเจ้า พระอรหันต์ หรือพระเกจิองค์ใดเขามีให้หมด ผมเข้าใจว่าหินแก้วเหล่านี้หากไม่ใช่ของที่ขุดได้ในบ้านเราก็น่าจะนำเข้ามาจากลังกา

ที่วัดพระเชี้ยวแก้ว ณ เมืองแคนดี้ ศรีลังกานั้น พระทันตธาตุของพระพุทธองค์ตามที่ทางวัดทำรูปให้ดูก็เป็นเชี้ยวมนุษย์ แสดงว่า

เดิมนั้นคติกระดูกเป็นพระธาตุก็ไม่มีในลังกา เวลานี้คนลังกาก็ไม่สนใจเรื่องนี้แล้ว มีแต่บ้านเราที่ยังโรมแมนติกกันอยู่ ทางจีนนั้นก็ไม่มีคตินี้ กระดูกขี้วัวของพระพุทธเจ้าของจีนที่เคยนำมาแสดงที่เมืองไทยก็เป็นขี้วัวมนุษย์ จีนนั้นไม่โรมแมนติกเรื่องนี้ อาจเพราะหลวงจีนรุ่นเก่าๆอย่างท่านพระถังซำจั๋ง ท่านเดินทางไปอินเดียด้วยตัวเอง เห็นว่ากระดูกของพระพุทธเจ้าในอินเดียก็เป็นกระดูกคนธรรมดาๆ จึงเขียนเอกสารบันทึกเอาไว้ แล้วเอามาเผยแพร่ให้คนจีนทราบ เขาเลยไม่มีลัทธิบูชาพระธาตุอย่างเรา

ภาพชื่อ “ทะเลหมอก ๐๐๐” วาดโดย สมภาร พรหมทา (2554)

-๒-

แนวคืดแบบโรแมนติกและแบบสมจริงนี้ผมเข้าใจว่าคงมีอยู่ในชาวพุทธเรามาตั้งแต่มัยพุทธกาลแล้ว และเป็นไปได้ว่าสาวกที่เป็นปุถุชนทีแวดล้อมพระองค์อยู่ก็อาจแบ่งเป็นสองพวกนี้ ทีผมเชื่ออย่างนั้นก็เพราะเหตุผลทีว่า แนวคืดแบบโรแมนติกและแบบสมจริงนี้ดูจะเป็น “จริต” อย่างหนึ่ง หากวิเคราะห์กันตามทฤษฎีบุคลิกภาพของพระพุทธศาสนา หมายความว่า ตามทีศนะของพระพุทธศาสนา คนเรามีจริตต่างกัน บางคนมีราคะจริตก็ยอมชอบของสวยของงาม ส่วนคนทีมีพุทธิจริตก็ชอบทีจะพิจารณาสิ่งต่างๆตามทีเป็นจริง พวกทีโรแมนติกนั้นก็คือคนทีพระพุทธศาสนาวิเคราะห์ว่า เป็นพวกราคะจริต ส่วนพวกทีชอบพิจารณาสิ่งต่างๆตามทีเป็นจริงก็ เป็นพวกพุทธิจริต ในบรรดาความจริงทั้งหลายของโลกนั้น มีความจริงอย่างหนึ่งทีพระพุทธศาสนาในยุคหลังก็ยอมรับอันได้แก่ความจริงในทางชีววิทยา ในอรรถกถา ท่านรับว่ากฎในทางชีววิทยาทีท่าน เรียกว่า “พีชนิยาม” นั้นเป็น ๑ ในกฎธรรมชาติ ๕ ประการ จะอย่างไรก็ตาม แม้จะยอมรับว่าสัตว์โลกอันหมายถึงมนุษย์และสัตว์อันออจรวมพีชเข้าไปด้วย ต่างก็ตกอยู่ภายใต้อกฎพีชนิยาม แต่ท่านก็ดูจะไม่รับว่ากฎข้อนี้สมควรทีจะครอบคลุมมายังพระพุทธเจ้าด้วย หากคนโบราณท่านใดคืดว่ากฎข้อนี้ควรจจะรวม ท่านก็ไม่ใช่พวกโรแมนติก ผมสังเกตเห็นมานานแล้วว่า ข้อความทีบันทึกเกี่ยวกับพระพุทธองค์เอาไว้ แม้ในระดับต้นคือพระไตรปิฎก ก็มีเนื้อความแบ่งเป็นสองส่วน อันได้แก่ส่วนทีมองภาพของพระองค์ผ่านสายตาของสาวกทีโน้มไปในทางโรแมนติก กับส่วนทีมองผ่านสายตาแบบไม่โรแมนติก คือมองตามความเป็นจริง

มองอย่างไรแมนติก พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นบุคคลที่แม้แต่พระกายของท่านก็ไม่เหมือนคนธรรมดา ทรงมีพระลักษณะไม่เหมือนคนทั่วไป ลองไปอ่านพระสูตรว่าด้วยมหาปุริสลักษณะ ๓๒ ประการของพระองค์ดูซิครับ จะเห็นว่าภาพของพระองค์ตามที่บรรยายไว้ นั่นไม่ใช่ “มนุษย์” หรือสมาชิกแห่งเผ่าพันธุ์มนุษย์อย่างที่เรียกกันในทางชีววิทยาว่า A Human Species ยกตัวอย่างเช่น ท่านบรรยายว่า ทรงมีกระดูกคอเป็นกระดูกท่อนเดียว ไม่เป็นข้อเหมือนพวกเรา อวัยวะเพศของพระองค์เหมือนของวัว คือจะแสดงตัวก็ต่อเมื่อมีกิจต้องแสดงเท่านั้น ไม่เหมือนของพวกเราที่ห้อยโตนงออยู่ตลอดเวลา พระองค์มีลิ้นใหญ่มาก ขนาดแลบออกมาปิดหน้าได้ทั้งหน้า ทรงมีฟัน ๔๐ ซี่ ในขณะที่พวกเรามี ๓๒ อย่างนี้เป็นต้น ในขณะที่เดียวกัน ภาพของพระองค์ในบางแห่งทรงเป็นคนธรรมดา ไม่มีพระกายต่างจากคนอื่น ทรงต้องผูกเรือรัง ในวัยชรา กระดูกสันหลังไม่ดี ทำให้ทรงนั่งนานๆไม่ได้ และมักบอกคนรอบข้างว่า “นั่งนานแล้วปวดหลัง” อย่างนี้เป็นต้น

ภาพสองภาพที่ต่างกัน แยกกันนี้ ผมวิเคราะห์ว่ามาจากการที่ท่านผู้เรียบเรียงประวัติของพระองค์ฝ่ายหนึ่งเป็นพวกโรแมนติก อีกพวกเป็นพวกว่าไปตามความจริง (สองพวกนี้หากใช้คำฝรั่ง พวกแรกก็เป็นพวก Romanticists ส่วนพวกหลังเป็น Realists) ผมเคยตั้งข้อสังเกตเมื่อสองสามปีก่อนในวงสัมมนาแห่งหนึ่งว่า “มีพระพุทธเจ้าสองพระองค์ที่ทรงมีพระบุคลิกภาพและคำสอนต่างกัน ในพระไตรปิฎก” ท่านผู้ฟังหลายท่านทำทางตกอกตกใจ ที่จริง ผมควรพูดใหม่ว่า “มีการบรรยายภาพของพระพุทธเจ้าสองแบบในพระไตรปิฎก” อันนี้อาจช่วยให้เข้าใจว่าผมหมายความว่าอย่างไรได้

ง่ายขึ้น แต่ใจความก็เหมือนเดิม เพราะผลสุดท้ายแล้วเราก็ต้องยอมรับว่า ภาพและคำสอนของพระพุทธเจ้าที่เรารับรู้ที่นั่นพระองค์ไม่ได้ทรงเขียนเอง แต่คนอื่นเขียนให้ เหมือนท่านพระอาจารย์มั่น ท่านไม่ได้เขียนประวัติท่านเอง แต่หลวงตามหาบัวท่านเขียนให้ ดังนั้นหลวงตามหาบัวท่านคิดและเชื่ออย่างไร ภาพของพระอาจารย์มั่นก็ออกมาอย่างนั้น ฉันทิด ภาพของพระพุทธองค์ก็ฉันทิด บางตอนทรงมีลักษณะไม่ใช่คน นี่ก็เป็นเพราะลูกศิษย์ฝ่ายที่เขาเขียนเรื่องนี้เขาเชื่ออย่างนั้น มีรสนิยมอย่างนั้น ส่วนที่ทรงดูเป็นมนุษย์ธรรมดา ก็เนื่องจากลูกศิษย์ฝ่ายที่เขียนอย่างนี้เขาเชื่อและคิดอย่างนั้น สมมติว่ามีลูกศิษย์ของท่านอาจารย์มั่นท่านคิดไม่เหมือนหลวงตามหาบัว ท่านเชื่อว่าอาจารย์ของท่านที่สุดแล้วก็เป็นมนุษย์ ท่านรู้ว่ากระดูกของพระพุทธเจ้าแท้ๆยังไม่แปรเป็นพระธาตุ ดังนั้นท่านก็ย่อมจะไม่เขียนว่ากระดูกพระอาจารย์มั่นเปลี่ยนเป็นพระธาตุ เพื่อแสดงว่าท่านเคารพพระพุทธเจ้า เมื่อเคารพก็จะไม่ยกอาจารย์ของตนเท่าเทียมหรือสูงกว่าพระองค์ ที่ภาคอีสานสมัยที่ผมบวชเณรอยู่นั้น มีหนังสือเล่มหนึ่งที่พวกเราอ่านกันและเห็นว่าท่านผู้เขียนแต่งได้สนุก หนังสือชื่อ “ศาสดาองค์ใหม่” เขียนโดยท่านเจ้าคณะจังหวัดเลย ฝ่ายมหานิกาย คือท่านพระราชวิรมุณี (สีหนาทภิกขุ) หนังสือเล่มนี้เป็นหนังสือวิจารณ์หนังสือของหลวงตามหาบัวเล่มที่กล่าวถึงว่า การแต่งประวัติท่านพระอาจารย์มั่นเช่นนั้นไม่เหมาะโดยประการทั้งปวง เพราะเท่ากับยกอาจารย์ของตนให้เป็นเสมือนพระพุทธเจ้าองค์ใหม่ คณะสงฆ์มหานิกายของภาคอีสานนั้นรู้ลึกว่าคณะธรรมยุตไม่ซื่อตรงต่อคำสอนของพระพุทธเจ้า เพราะพยายามโฆษณาว่าพระเกจิอาจารย์ของฝ่ายตนเป็นอรหันต์ หากท่านผู้อ่าน

ไม่เข้าใจเรื่องนี้ก็ขอได้โปรดนึกง่ายๆก็ได้ว่า ในบ้านเรานั้นจะมีการพูดว่าพระอาจารย์ท่านนี้เป็นอรหันต์ หนังสือเล่มหนึ่งที่ผมเพิ่งเห็นชื่อ “๒๘ อรหันต์แห่งกรุงรัตนโกสินทร์” เมื่อพบหนังสือแนวนี้เดาได้เลยครับว่าพระอรหันต์ในนั้นจะเป็นฝ่ายธรรมยุตทั้งสิ้น อาจมีมหานิกายแซมก็ได้รับการแซมเพราะท่านเคยเป็นลูกศิษย์ของพระอาจารย์ฝ่ายธรรมยุต และผู้ที่ยกย่องท่านว่าเป็นอรหันต์ก็ไม่ใช่ฝ่ายมหานิกาย แต่เป็นฝ่ายธรรมยุต

ผมเล่าเรื่องนี้ให้ฟังก็เพราะต้องการวิเคราะห์ว่า เวลาในบ้านเรา ลูกศิษย์ของพระพุทธเจ้าก็แบ่งเป็นสองฝ่ายเหมือนสมัยพุทธกาล คือฝ่ายโรมานติกกับฝ่ายไม่โรมานติก ฝ่ายธรรมยุตนั้นเป็นฝ่ายโรมานติก จึงมีตำนานเรื่องพระอรหันต์มากมาย แต่ฝ่ายมหานิกายเป็นฝ่ายไม่โรมานติก ฝ่ายนี้จึงไม่เคยยกพระสงฆ์ของฝ่ายตนว่าเป็นอรหันต์ มีคนพูดกับผมว่า “หากท่านพุทธทาสและท่านเจ้าคุณพรหมคุณาภรณ์เป็นธรรมยุต เชื่อได้เลยว่าเวลาที่ท่านมรณภาพ จะมีตำนานเรื่องกระดูกท่านกลายเป็นพระธาตุ”

ที่ผมเขียนอย่างนี้ท่านที่อยู่ข้างธรรมยุตอย่าเพิ่งได้โกรธผมเลยนะครับ ผมเพียงแต่เล่าข้อเท็จจริงให้ฟัง ความขัดแย้งระหว่างนิกายนั้นมีจริง เราต้องยอมรับ และความขัดแย้งระหว่างนิกายที่ผมเล่ามานี้ก็เป็นเหตุการณ์ที่ภาคอีสานเท่านั้น ในกรุงเทพฯ ที่มหาจุฬาราชวิทยาลัย อันเป็นมหาวิทยาลัยสงฆ์ฝ่ายธรรมยุต ผมรู้จักคุ้นเคยกับพระผู้ใหญ่ทางนี้หลายท่าน ดูท่านก็ไม่ค่อยสบายใจที่คณะสงฆ์ธรรมยุตอีสานท่านยกครูบาอาจารย์เป็นอรหันต์อย่างนั้น ที่มหาจุฬาราชวิทยาลัยไม่ได้มีบรรยากาศแบบโรมานติกผมเดาว่ามาจากการที่ท่านเรียนหนังสือในแนววิชาการมาก จึงมีแนวคิดแบบไม่โรมานติก

ว่าไปแล้วธรรมยุตดั้งเดิมสมัยรัชกาลที่สี่นั้นไม่โรแมนติกเลย ผมเคยเห็นพระพุทธรูปที่รัชกาลที่สี่ท่านทรงออกแบบ แล้วปรากฏว่า “ไม่ติดตลาด” คือไม่มีคนปั้นตามท่าน ก็เพราะท่านทรงออกแบบให้มีพระลักษณะอย่างมนุษย์ธรรมดาๆ เห็นไหมครับว่า ธรรมยุตดั้งเดิมนั้นไม่เป็นแบบธรรมยุตอีสานเวลานี้เลย รัชกาลที่สี่จะไม่ทรงรับเด็ดขาดว่ากระดุกพระอรหันต์จะกลายเป็นพระธาตุได้ หนังสือเรื่อง “พุทธประวัติ” ที่รจนาโดยสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส อันเป็นพระสงฆ์รุ่นบุกเบิกของนิกายธรรมยุตก็บรรยายภาพของพระพุทธรองค์ในฐานะที่ทรงเป็นบุคคลธรรมดา สมเด็จพระท่านไม่โรแมนติก เมื่อเขียนถึงตอนที่คัมภีร์กล่าวถึงพระพุทธรองค์อย่างมีปาฏิหาริย์ จะทรงวิเคราะห์ว่าเราไม่ควรเชื่อตามนั้นทันที ทรงหาหลักฐานมากมายจากในพระไตรปิฎกนั้นแหละมาแสดงว่า ที่สุดแล้วภาพของพระองค์อย่างมนุษย์นั้นมีเหตุผลที่สุด

พวก Realists นั้นเท่าที่ผมสังเกตเป็นผู้ที่ชอบถามคำถามหนึ่ง อยู่เสมอ คือถามว่า “รู้ได้อย่างไร” ผมคิดว่าหากใครก็ตามแต่ที่มีนิสัยถามคำถามนี้ คนผู้นั้นจะไม่เป็นคนโรแมนติก นักปรัชญาแนวนี้ที่สำคัญคนหนึ่งของอังกฤษคือจอห์น ล็อก(John Locke)ได้เขียนหนังสือเล่มหนึ่งชื่อ “*An Essay Concerning Human Understanding*” เพื่อวิเคราะห์ว่า เมื่อมีใครก็ตามมาพูดเรื่องนั้นเรื่องนี้ให้เราฟัง (เช่นบอกว่าพระอาจารย์ท่านนี้เป็นอรหันต์) เราจะมีหลักอย่างไรสำหรับใช้พิจารณาเรื่องที่เรารับฟังมานั้น ผมขออนุญาตเล่าแนวคิดที่สำคัญๆของนักปรัชญาท่านนี้ให้ฟัง แล้วผมจะสรุปตบท้ายว่า ผมคิดว่าพระพุทธศาสนาในยุคแรกๆนั้นเห็นแบบเดียวกับล็อก

ล็อกบอกว่า ความคิดของคนจะแสดงผ่านคำพูดหรือตัวหนังสือ

ดังนั้นจึงให้ความสำคัญกับข้อความที่มีคนพูดหรือเขียนให้เราอ่าน คำบางคำในภาษามนุษย์นั้นเป็นคำที่ชี้ไปหาของที่มีจริงในโลก เช่น “ม้า” “นก” “งู” “ลายไทย” เป็นต้น คำพวกนี้เมื่อเราอ่านเราจะนึกออกว่าจะไปหาของจริงดูได้ที่ไหน เช่นอยากรู้ว่า “ลายไทย” เป็นอย่างไรก็ไปดูที่วัด เป็นต้น

มีคำอีกประเภทหนึ่งที่สื่อวิเคราะห์ว่าเป็นคำที่เกิดจากการเอา คำแบบข้างต้นมาผสมกันแล้วกลายเป็นคำใหม่ เช่น เอา “ม้า” กับ “นก” มาผสมกัน กลายเป็น “ม้าบิน” เอา “งู” กับ “ลายไทย” มาผสมกันกลายเป็น “พญานาค” เป็นต้น การผสมคำนี้ไม่ใช่ผสม ในแง่นิรุกติศาสตร์ แต่ผสมในแง่หนึ่งที่ผมไม่รู้จะเรียกว่าอะไร ขอเรียกว่าในแง่จินตภาพก็แล้วกัน พวกศิลปินนั้นจะเป็นพวกที่ใช้ประโยชน์จากการผสมคำแบบนี้ ภาพเขียนของดาลีนั้นไปดูเถอะ ครับ ท่านเอาตัวอะไรต่อมิอะไรมาผสมกันแล้วกลายเป็น “สัตว์ประหลาด” แยกดูดีๆจะเห็นที่มา สุนทรภู่ก็ทำแบบเดียวกันนี้ เราจึงมี “ม้ามังกร” เป็นตัวละครสำคัญตัวหนึ่งในเรื่องพระอภัยมณี นิยายเรื่อง “*Lord of the Rings*” ท่านผู้แต่งก็ใช้วิธีการผสมของ เช่นนี้ไม่น้อย

ที่สื่อวิเคราะห์เรื่องคำว่ามีสองแบบเช่นนี้ก็เพื่อให้เราไม่ตก หลุมพรางของคำ ยกตัวอย่างเช่น เมื่อเราอ่านคัมภีร์ศาสนา แล้ว พบคำว่า “พระเจ้า” ถามว่าเคยมีใครเห็นพระเจ้าไหม หากมีผู้ตอบ ว่าเคยเห็น และนอกจากจะเคยเห็นเขายังสามารถพาเราไปเฝ้าพระเจ้าได้ คำว่าพระเจ้านี้ก็เป็นคำแบบแรก คือมีของจริงรองรับ แต่ไม่มีใครยืนยันอย่างนั้นได้ ก็แปลว่าคำว่าพระเจ้านั้นเกิดจากการประดิษฐ์ของสมองมนุษย์ โดยการรวมเอา “ของดีที่ตนอยากเห็น”

หลายๆอย่างมารวมเข้าด้วยกัน เช่นเอาภาพของพ่อในความหมายของผู้ที่ให้กำเนิดเรามารวมกับอำนาจในธรรมชาติเช่นฟ้าร้องฟ้าผ่า พายุ แผ่นดินไหว เป็นต้น ภาพเล็กๆย่อยๆเหล่านี้เมื่อรวมกันเข้าก็กลายเป็นภาพของ “พระบิดาผู้ทรงพยานภาพ” ท่านจะช่วยให้เราเวลาที่เรตกยาก ท่านจะช่วยให้เราคนที่เราเกลียด เป็นต้น ภาพเช่นนี้ชาวยิวที่เป็นทาสของอียิปต์และโรมันสร้างขึ้น เพื่อให้ตนเองมีสิ่งยึดเหนี่ยวทางใจ เวลาถูกเขาทุบตีแล้วไม่มีทางสู้ ก็กลับบ้านแล้วจินตนาการว่าวันหนึ่ง “พระบิดา” นั้นจะมาช่วยปลดปล่อยตน แล้วกวาดล้างคนที่ทำร้ายเราไปลงนรกหมด

การวิเคราะห์ของลือคซังตันนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เราใช้ตรวจสอบว่า ความทุกข์ของชีวิตที่เราประสบอยู่นั้นเป็นไปได้ไหมว่าเกิดมาจากการที่เรายึดมั่นใน “คำที่ว่างเปล่า” พวกนี้ (ลือคไม่ได้เรียกอย่างนั้นนะครับ ผมเรียกให้เพราะเห็นว่าจะสะดวกเวลาเราวิเคราะห์เรื่องนี้ข้างหน้า) โลกเคยเกิดสงคราม มีคนตายมามาก เพราะเรายึดมั่นในคำว่าพระเจ้า เมื่อเร็วๆนี้ชาวมุสลิมและคาทอลิกในมาเลเซียก็ขัดแย้งกัน จนถึงกับมีการฟ้องร้องกันในศาล เรื่องมีว่าชาวคาทอลิกเห็นว่าพระเจ้าที่สองศาสนานี้นับถือก็องค์เดียวกันนั่นแหละ อย่ากระนั้นเลย ในการเทศน์ บาทหลวงจะขอเรียกพระเจ้าในคัมภีร์ของตนว่า “พระอัลเลาะห์” เพื่อให้ชาวมุสลิมไม่รู้สึกลัวพระเจ้าที่พวกคาทอลิกนับถือเป็นสิ่งที่แปลกแยกจากพวกตน ปราบกฏว่าฝ่ายมุสลิมไม่ยอมรับ เห็นไหมครับว่า อำนาจความยึดมั่นในคำของมนุษย์นั้นเหนียวแน่นปานใด ชาวมุสลิมก็ไม่เคยเห็นพระอัลเลาะห์ ชาวคริสต์ก็ไม่เคยเห็นพระเยซูฮอว้า นักวิชาการทางศาสนาของสองฝ่ายนี้ทราบทั้งสองชื่อนี้ชี้ไปหาพระเจ้าองค์เดียวกัน

แต่ชาวบ้านไม่รับรู้ด้วย เท่าที่ผมสังเกต คำที่ว่างเปล่าแบบนี้จะมีอิทธิพลต่อชาวบ้านมาก นักวิชาการหรือผู้รู้ในทางศาสนาไม่สู้จะได้รับอิทธิพลมากนัก เมื่อเทียบกับชาวบ้าน

บ้านเราความเห็นต่างกันเรื่อง “พระนิพพานเป็นอัตตาหรืออนัตตา” ในแง่หนึ่งก็อาจเป็นความขัดแย้งในระดับคำที่ว่างเปล่านี้ สังเกตนะครับว่าคำที่ว่างเปล่านี้หมายถึงคำที่หา “ของจริง” มารองรับแบบจะๆ และทุกคนก็เห็นหรือรับรู้เท่ากัน ไม่ได้ หากได้ คำนั้นก็จะเป็นแบบแรก ปัญหาของมนุษย์นั้นไม่เกิดกับคำแบบแรก เช่น “โลกกลม” เมื่อเถียงกันว่าจริงๆ โลกกลมหรือแบน เราก็เอารูปถ่ายของโลกมาพิสูจน์ได้ แต่เรื่องพระนิพพานเป็นอัตตาหรืออนัตตา จะหารูปถ่ายมายืนยันอย่างนั้นไม่ได้ เมื่อยืนยันไม่ได้ ข้อเสนอของลือคก็คือ อย่าได้เป็นทุกข์เพราะการทุ่มเถียงกันด้วยคำที่ว่างเปล่าพวกนี้เลย

ใครก็ตามที่คิดแบบลือคก็จะเป็นคนไม่โรแมนติก พุทธศาสนาแบบดั้งเดิมนั้นก็เป็นอย่างนั้น เช่นครั้งหนึ่ง มีคนในวรรณะพราหมณ์สองคนเป็นหนุ่มมาบวชเป็นสามเณรกับพระพุทธรองค์ วันหนึ่งกลับไปเยี่ยมบ้านก็ถูกญาติพี่น้องด่าว่า เมื่อกลับมาสามเณรสองรูปก็ทูลเล่าเรื่องนั้นให้ทรงทราบ ทรงถามว่า “เขาด่าเธอว่าอย่างไรหรือ” สามเณรทั้งสองตอบว่า “พวกญาติๆด่าว่าข้าพระองค์เกิดในวรรณะพราหมณ์ เป็นวรรณะสูง เกิดจากปากของพรหม ไยลดตัวไปเป็นพวกวรรณะต่ำอย่างสมณะหัวโล้นเหล่านั้น” เมื่อทรงฟังดังนั้นก็ตรัสให้กำลังใจสามเณรทั้งสอง ทรงกล่าวว่า “พวกพราหมณ์พูดเอาเองว่าตนเกิดจากปากพรหม เท่าที่เห็น พวกนี้ออกมาจาก ‘โยนี’ ของนางพราหมณ์ทั้งนั้น—ไม่ใช่หรือ”

โปรดสังเกตนะครับว่า พระพุทธองค์ทรงอิงเหตุผลทางด้านชีววิทยาเพื่อโต้แย้งว่าความเชื่อปรัมปราของพวกพราหมณ์นั้นไม่มีเหตุผล ผมมีข้อสังเกตเพิ่มเติมว่า พระพุทธองค์มักทรงใช้เหตุผลทางด้านชีววิทยา (ที่คัมภีร์พุทธศาสนาในเวลาต่อมาเรียกว่า ‘พีช-นิยาม’) เพื่อโต้แย้งแนวคิดที่สำคัญๆของศาสนาพราหมณ์ เช่น แนวคิดเรื่องวรรณะ เรื่องกรรม เรื่องพระเจ้า ที่พุทธศาสนาไม่อาจใช้เป็นรากฐานสนับสนุนสถาบันกษัตริย์อย่างศาสนาพราหมณ์ก็เพราะพุทธศาสนามองว่ากษัตริย์ในทางชีววิทยาก็ไม่ต่างจากคนอื่นๆ

ที่กล่าวเรื่องความจริงทางชีววิทยามาข้างต้นก็เพื่อจะโยงว่า เกล็ดอย่างหนึ่งที่พระพุทธองค์ทรงใช้เพื่อพิจารณาตัดสินว่าคำใดเป็นคำจริง คำได้ป็นคำที่ว่างเปล่าก็คือเกณฑ์ในทางชีววิทยานี้แหละ ยกตัวอย่างเช่นคำว่า “พราหมณ์เป็นวรรณะที่ประเสริฐเพราะเกิดจากปากของพระเจ้า” ข้อความนี้ว่างเปล่าทันทีเมื่อเอาข้อมูลทางด้านชีววิทยาเข้าจับ ในทางชีววิทยา พราหมณ์ก็เป็น “คน” เช่นเดียวกับคนอื่นๆ มีพ่อแม่ และเกิดจากกามารมณ์ของพ่อและแม่เหมือนกัน ดังนั้นการอ้างว่าตนประเสริฐก็ไม่จริง หากจะอ้างความประเสริฐพระพุทธองค์ก็ทรงเห็นว่าอ้างได้ แต่การอ้างนั้นที่สุดแล้วก็เข้ากับความจริงทางชีววิทยาอยู่ดี เช่นกรรมจะจำแนกว่าใครดีหรือไม่ กรรมนั้นหมายถึงการกระทำ พระพุทธศาสนาเชื่อว่ามนุษย์ตามที่ถูกสร้างมาด้วยข้อเท็จจริงทางชีววิทยาสามารถเลือกที่จะทำดีก็ได้ชั่วก็ได้ ดังนั้นใครทำดีก็ต้องถือว่าเป็นดี ใครทำชั่วก็ต้องถือว่าเป็นชั่ว ไม่เกี่ยวกับตระกูลหรือชาติกำเนิด

เมื่อมาหวนนึกว่าพระพุทธองค์ไม่ได้ทรงมีท่าทีแบบโรแมนติคเลย ผมก็รู้สึกโกรธขึ้นในบางวันเมื่ออ่านพระไตรปิฎกหรือ

วรรณกรรมทางพุทธอื่นๆที่รองลงมาที่คนแต่งพยายามวาดภาพว่า ทรงไม่ใช่มนุษย์ ตามความคิดแบบโรแมนติก (ที่บางทีก็ไม่ฉลาดเอาเสียเลย) ของตน ยกตัวอย่างเช่น ผมโกรธที่ท่านอธิบายว่าทรงมีอวัยวะเพศอย่างวัว คือซ่อนอยู่ในฝัก ที่ผมโกรธก็เพราะเราทราบกันว่าในทางชีววิทยา หากอวัยวะเพศของสัตว์ใดเป็นอย่างวัว สัตว์นั้นเวลาปัสสาวะก็ต้องอยู่ในท่าสี่ขา เพราะอวัยวะเพศไม่เป็นอิสระต้องแนบไปกับลำตัว โดยชี้ไปทางศีรษะ วัวนั้นไม่มีปัญหาเพราะเป็นสัตว์เดินทางขวาง แต่คนเราเป็นสัตว์เดินทางตรง หากมีอวัยวะเพศอย่างวัว เวลาจะปัสสาวะก็ต้องลงไปคลานสี่ขา—นี่ไงครับสาเหตุที่ผมโกรธ มหาปุริสลักษณะ ๓๒ ประการตามที่ท่านบรรยายไว้ในพระสูตรที่ชื่อ “ลักษณะสูตร” (อยู่ในที่หมิกาย เล่มที่ ๑๑ ข้อ ๑๓๐ เป็นต้นไป) ผมรับว่าเมื่ออ่านแล้วจินตนาการตาม ภาพที่ได้กลับไม่ใช่ภาพที่น่าเลื่อมใส หากเป็นภาพที่น่ากลัว เพราะนั่นน่าจะเป็นภาพของตัว “เอเลี่ยน” มากกว่าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่โดยชาติพันธุ์ทรงเป็นคนอินเดีย

จะอย่างไรก็ตาม มานึกดูอีกที ผมเชื่อว่าท่านที่เขียนอย่างนี้คงเขียนเพราะเลื่อมใส ประารถนาจะยกพระองค์ให้สูง แต่อาจไม่ทันคิดว่ายกขึ้นอย่างนั้นแล้วจะมีช่องให้สงสัยได้เมื่อกาลสมัยเปลี่ยนไป ผมก็หายโกรธท่าน ผมเชื่อว่า หลังสมัยพุทธกาล ลูกศิษย์ของพระพุทธเจ้าที่แยกเป็นฝ่าย Romanticists กับ Realists น่าจะมีอยู่ใกล้เคียงกัน และสองฝ่ายนี้เมื่อมีโอกาส “Edit” พระไตรปิฎก และเขียนอรรถกถา ก็ย่อมจะใส่สิ่งที่ตนเชื่อปกลงไปในคัมภีร์ เวลาที่เราจึงมีข้อมูลในคัมภีร์เกี่ยวกับพระพุทธเจ้าแบ่งเป็นสองแบบสร้างความขัดแย้งในใจผู้ศึกษาว่าจะเอาอย่างไรกันดี เท่าที่ผ่านมา

ในบ้านเรา ปราชญ์สายธรรมยุตในระยะแรกเช่นรัชกาลที่สี่ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส เป็นต้น ก็พยายามแก้ความขัดแย้งนี้ โดยการชี้ว่า ฝ่าย Realists มีเหตุผลกว่า ต่อมาก็มีปราชญ์ข้างมหานิกายที่ขึ้นชมนงานของปราชญ์ธรรมยุตรุ่นดั้งเดิมคือท่านพุทธทาสได้มาสานต่อแนวความคิดของท่านเหล่านี้ ที่ท่านพุทธทาสเสนอว่ามีข้อความจำนวนมาก เกิน ๕๐% ที่สามารถตัดออกจากพระไตรปิฎก ผมเข้าใจว่าข้อความที่ว่านี้น่าจะเป็นข้อความที่เขียนหรือบันทึกโดยฝ่าย Romanticists ที่เรากำลังกล่าวถึงอยู่

ในคัมภีร์ “มิลินทปัญหา” ปราภฏร่องรอยความเห็นต่างกันของสองฝ่ายนี้ชัดเจน เชื่อกันว่าเรื่องมิลินทปัญหานี้เป็นบันทึกการสนทนากันจริงระหว่างเจ้ากรีกองค์หนึ่งชื่อ “เมนนเดอร์” ที่เข้าไปครองอินเดียนสมัยนั้นกับพระภิกษุที่เป็นปราชญ์ท่านหนึ่งชื่อ “นาคเสน” แม้จะมีร่องรอยเรื่องเจ้ากรีกองค์นี้ แต่ผมก็ไม่เชื่อว่ามิลินทปัญหาคือเป็นบันทึกการสนทนาของสองท่านนี้จริง เรื่องนี้เป็นเรื่องแต่ง และเนื้อหาที่ว่าด้วยความเห็นที่ต่างกันในขณะที่สงฆ์เวลานั้น ท่านผู้แต่งคิดแบบ Romanticist เลยสมมติให้พระยามิลินท์ที่เป็นผู้ถามเป็นพวก Realist เพื่อที่ท่านจะได้ “การาบปรึพวาท” ของพวกที่ไม่โรแมนติก ต่อไปนี้คือหนึ่งตัวอย่างครับ

“ข้าแต่พระนาคเสน พระพุทธเจ้าประกอบด้วยมหาบุรุษลักษณะ ๓๒ และประดับด้วยอนุพยัญชนะ ๘๐ มีสีพระกายดังทองคำ มีพระรัศมีสว่างรอบพระองค์ด้านละ ๑ วาเป็นนิจ จริงหรือ”

“ขอถวายพระพร จริงตามนั้น”

“ข้าแต่พระผู้เป็นเจ้า พระมารดาบิดาประกอบด้วยลักษณะมหาบุรุษ ๓๒ ประการ กับประดับด้วยอนุพยัญชนะ ๘๐ ประการ มีสีพระกาย

ดังทองคำมีพระรัศมีข้างละ ๑ วาหรือไม่”

“ขอถวายพระพร พระมารดาบิดาไม่เป็นเช่นนั้น”

“ข้าแต่พระนาเคน เมื่อพระมารดาบิดาไม่เป็นเช่นนั้น พระพุทธเจ้าจะเป็นอย่างนั้นได้หรือ เพราะธรรมดาบุตรย่อมคล้ายกับมารดาหรือคล้ายกับข้างบิดา”

“ขอถวายพระพร ดอกปทุม หรือดอกอุบล ดอกโกมุท ดอกปุลนทริก มีอยู่หรือ”

“มีอยู่ พระผู้เป็นเจ้า เพราะดอกบัวเหล่านั้นเกิดอยู่ในน้ำ เกิดอยู่ในดิน แห่อยู่ในน้ำ”

“ขอถวายพระพร ดอกบัวเหล่านั้นมีสี กลิ่น รส เหมือนดินกับน้ำหรือไม่”

“ไม่ พระผู้เป็นเจ้า”

“ถ้าอย่างนั้น ดอกบัวเหล่านั้น มีสี กลิ่น รส เหมือนกับโคลนกับตมหรือไม่”

“ไม่ พระผู้เป็นเจ้า”

“ข้อนี้ก็ฉันทันแหละ มหาบพิตร”

“พระผู้เป็นเจ้าเข้าใจแก่ เป็นอันแก่ถูกต้องดีแล้ว”

นี่แหละครั้นความคิดของฝ่ายโรมานติก ท่านผู้ถามนั้นท่านสงสัยว่า ภาพของพระพุทธเจ้าตามที่ฝ่ายโรมานติกบรรยายไว้นั้นไม่น่าจะเป็นภาพของมนุษย์ ท่านจึงถามว่าพระบิดากับพระมารดาของพระพุทธเจ้าก็ทรงเป็นมนุษย์ธรรมดาเหมือนใครๆไม่ใช่หรือ แล้วลูกของท่านจะผิตแผกไปจากพ่อแม่ได้อย่างไร ท่านผู้ถามนั้นใช้ข้อมูลทางชีววิทยาอย่างที่เห็นกันทั่วไปเป็นฐานของความสงสัย แต่ท่านผู้ตอบก็ “ออกไปนอกพระสมุทร” เลย เอาเรื่องที่ไม่เกี่ยวกันเลย แม้แต่น้อยมาตอบ ความสัมพันธ์ระหว่างพระพุทธเจ้ากับพ่อแม่ท่านนั้นเป็นเรื่องทาง “ชีววิทยา” แต่ความสัมพันธ์ระหว่างต้นบัวกับน้ำ

และโคลนไมใช่ มันคนละเรื่องคนละประเด็นเลย

การละเลยความรู้ทางด้านชีววิทยานี้ผมสังเกตเห็นว่ามีอยู่เป็นจำนวนมากในวรรณกรรมพุทธศาสนา ซึ่งผมตีความว่า เป็นงานของฝ่ายโรมันติก จะว่าท่านไม่รู้ก็ไม่ได้ เพราะอินเดียสมัยนั้นแพทยศาสตร์ก้าวหน้ามากทีเดียว หมอประจำพระองค์ของพระพุทธเจ้าอันได้แก่หมอชีวกนั้นเป็นผู้มีความรู้ทางการแพทย์ดีมาก และคนอินเดียสมัยนั้นก็รู้เรื่องสมองแล้ว สมองนั้นอยู่ในกะโหลกศีรษะมนุษย์ การจะรู้ก็ต้องผ่าดู เมื่อผ่าสมองได้ส่วนอื่นก็ย่อมจะผ่าดูได้ ดังนั้นความรู้ทางกายวิภาคของอินเดียสมัยพุทธกาลก็ก้าวหน้าไปมากแล้ว ผมจึงแปลกใจที่พระอรธกถาจารย์หรือท่านที่บันทึกเรื่องราวของพระพุทธเจ้าในพระไตรปิฎก ท่านละเลยข้อมูลเหล่านี้ ตัวอย่างการละเลยนี้ช้ดมากในชาดกที่สำคัญๆหลายเรื่อง เช่นเรื่อง “สุวรรณสาม” ที่เล่าว่าสุวรรณสามกุมารเป็นลูกฤาษี เกิดจากการที่ฤาษีท่านลือบท้องภรรยาแทนการร่วมเพศเพื่อให้กำเนิดบุตร เนื่องจากท่านครองเพศพรหมจรรย์ ร่วมเพศไม่ได้ ผลการลือบท้องนั้นก็ให้กำเนิดสุวรรณสามกุมาร อย่างนี้เป็นต้น

ในวรรณกรรมอื่นๆของอินเดีย (อาจจะเป็นพุทธหรือไม่ก็ได้) เช่น “ราชনীติ” ก็มีข้อเขียนแนวนี้เช่น ใน “ราชনীติ-ธรรมনীติ” ที่ราชบัณฑิตยสถานจัดแปลในปี ๒๕๓๕ มีข้อความว่า

กุกกโก อสีโส ยาคี
สโปโปโท ว คจจติ
อถนี กุกกุกี ปุตุตา
ปุริเส นาวมณฺณเร

ท่านแปลว่า

ปูไม่มีหัวก็ยังเดินได้

งูไม่มีตีนก็ยังเลื้อยได้
แม่ไก่ไม่มีนมก็ยังเลี้ยงลูกได้
ฉะนั้น คนไม่ควรดูหมิ่นกัน

เข้าใจครับว่าวัตถุประสงค์ของข้อคิดข้างต้นนี้คือการเตือนว่าคนเรานั้นดีชั่วอย่างไรก็ดีกว่าสัตว์ทั้งหลาย ในเมื่อสัตว์เหล่านี้เกิดมาแยกว่าเรามากมายปานนั้นก็ยังสามารถเอาดีได้ คนก็ย่อมจะต้องเอาดีได้ยิ่งกว่าสัตว์เหล่านี้ ดังนั้นอย่าดูหมิ่นคนด้วยกัน จะอย่างไรก็ตามในทางชีววิทยา เราพูดไม่ได้ดอกครับว่าสัตว์มันแยกว่าเรา ปูเราคิดว่ามีแต่ตัว ไม่มีหัว นั่นเราคิดเองครับ วิวัฒนาการที่ทำให้ปูเป็นอย่างนั้นย่อมต้องมีเหตุผลบางอย่าง และที่ปู งู และแม่ไก่ยังมีชีวิตมาจนปานนี้ก็แสดงว่าธรรมชาติได้เลือกสรรพวกมันเอาไว้แล้ว ไก่ไม่มีนมเหมือนคนไม่แปลกหรือครับ มันก็เลี้ยงลูกตามประสาของมัน จะคิดฮึดขึ้นในใจว่า เราเป็นแม่คนมีนมแท้ๆจะต้องไม่อายแม่ไก่ก็คงเป็นประโยชน์ แต่นี่ก็ต้องยอมรับว่าเราคิดเอง แม่ไก่ไม่รู้สึกว่ามันด้อยกว่าเราเลย พวกโรมันตึกนั้นจะคิดเอาเองอย่างนี้เสมอ (เหมือนบทกวีของท่านอังคารที่ผมกล่าวถึงที่ผ่านมา)

-๓-

ที่ผมกล่าวถึงเรื่องชีววิทยามากในบทความนี้ก็เพราะเห็นว่าเรื่องนี้เป็นกุญแจสำคัญดอกหนึ่งที่จะไขให้เราเข้าใจความเร้นลับของทุกขสัจเกี่ยวเรื่องเกิดแก่เจ็บตาย (ซึ่งเราจะเน้นที่เรื่องแก่) การพิจารณาเรื่องความแก่ในวรรณกรรมพุทธศาสนามีทั้งส่วนที่ออกไปจากฝ่ายโรมันตึกกับฝ่ายที่นิยมรายงานอะไรไปตามจริง ไม่ใส่สีใส่ไข่ เมื่อเป็นเช่นนี้ ผมคิดว่าเราสมควรที่จะวิพากษ์วิจารณ์ทำที่สอง

แบบนี้กันให้ “ขาด” ไปเสียก่อน ไม่อย่างนั้นจะเกิดอาการตะกุกตะกักเวลาไปพิจารณาเรื่องความแกำในคัมภีร์ว่าไฉนท่านจึงมองต่างกัน หรือแม้แต่ขัดกันอย่างนั้น ทำทีต่อชีววิทยานั้นเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งทีแยกสาวกของพระพุทธเจ้าออกเป็นสองฝ่าย ดังนั้นผมจะขอใช้เนื้อทีในตอนนีพิจารณาอีกเรื่องหนึ่งทีผมคิดว่ามีนัยสำคัญในทางชีววิทยา เรื่องนี้ก็คือความเชื่อทีว่า เด็กๆอายุสัก ๗-๘ ขวบก็สามารบรรลุนิธรรมเป็นพระอรหันต์ได้ ดังทีหลวงตามหาบัวท่านเล่าไว้ในหนังสือเรื่องประวัติพระอาจารย์มั่นทีเราพิจารณากันข้างต้น

ก่อนจะเข้าไปทีเรื่องนั้น ผมมีเรื่องแทรกเรื่องหนึ่งทีหากเอามาเล่าก่อนก็จะช่วยให้การพิจารณาเรื่องสามเณรน้อยเป็นอรหันต์ได้มีอรรถสมมากขึ้น ท่านผู้อ่านหลายท่านคงจำการ์ตูนเรื่อง “อิคคิวซัง เณรน้อยเจ้าปัญญา” ได้ดี อิคคิวตามจินตนาการของผู้วาดการ์ตูน (ซึ่งยอมต้องเป็นพวกโรมานติกอย่างแน่นอน) นั้นน่ารัก น่าเอ็นดู ผมเชื่อว่าหากเณรอิคคิวเป็นเณรนิกายเลรวาท ท่านก็ต้องร่วมมากับขบวนพระอรหันต์ทีมาเยี่ยมท่านพระอาจารย์มั่น และเป็นไปได้ทีหากหลวงตามหาบัวท่านมีโอกาสได้เห็นเณรอิคคิว ท่านก็คงจะขอละลาบละล้งหยิกแกำเล่นด้วยความเอ็นดู แล้วค่อยขอขมาทีหลัง เรื่องเณรน้อยอิคคิวนั้นสร้างจากประวัติของพระเซนรูปหนึ่งเมื่อราว ๖๐๐ กว่าปีทีแล้ว ท่านมีตัวตนจริง เป็นโอรสพระจักรพรรดิทีเกิดจากสนม ต้องบวชเพื่อลี้ภัยการเมืองตั้งแต่เด็ก คนทำการ์ตูนจับเอาช่วงวัยเด็กของท่านมาทำเป็นหนังสือ แต่อย่างทีทราบ เณรอิคคิวก็ต้องโตเป็นหนุ่มและแกำ หน้าตาของท่านอิคคิวจริงๆตอนไม่ได้เป็นเณรน้อยแล้วเป็นอย่างนี้ครับ

อิกคิวซังตัวจริง เสียงจริง (1394-1481)

รูปซ้ายมือ นั้นเป็นท่านอิกคิววัยชรา น่าจะเป็นตอนที่ท่านได้เป็นเจ้าอาวาสองค์ที่ ๔๗ ของวัดไดโตกุจิแล้ว ส่วนรูปทางขวานั้นเป็นช่วงที่ท่านเป็นหนุ่มใหญ่ อายุสัก ๕๐ กว่าๆ สองรูปนี้ดูอย่างไรก็ไม่โรแมนติก หากมาหาหลวงตามหาบัวในสภาพอย่างนี้ หลวงตาท่านก็คงไม่มีอารมณ์จะหยิกแก้มเล่น

ท่านอิกคิวนี้สำหรับพวกผมที่ศึกษามาในทางประวัติศาสตร์ ศาสนาและศาสนศึกษาทราบกันดีว่า เป็นพระอาจารย์เซนที่มีชื่อเสียงมากรูปหนึ่งของญี่ปุ่น และที่ท่านมีชื่อเสียงก็เนื่องจากท่านเป็นผู้ให้กำเนิด “แขนง” หนึ่งของเซนที่เรียกชื่อกันในเวลานี้ว่า “สำนักด้ายแดง” (The Red-Thread Zen) ท่านอิกคิวนั้นเป็นพระเซนนิกายรินไซ (หากท่านผู้อ่านนึกไม่ออกว่านิกายนี้เป็นอย่างไรก็ไม่ต้องนึกดอกครับ เอาเป็นว่าในญี่ปุ่นนั้นเซนมีสองนิกายหลักคือ “โซโต” กับ “รินไซ” นิกายหลังนั้นผมอยากเรียกว่าเป็นสำนัก

ฮาร์ดคอร์ คือสอนลูกศิษย์แบบถึงลูกถึงคน ดึงคอเสื้อมาตะโกนใส่หน้า ตบหน้า ถีบถอง ก็ได้สุดแต่เห็นสมควร ใครไปญี่ปุ่นแล้วไปเยี่ยมวัดเซน หากพบว่าพระในวัดท่านกำลังนั่งสมาธิหันหน้าเข้าฝา โดยมีพระอาจารย์กุมไม้หน้าสามเดินตรวจอยู่ข้างหลัง แล้วหวดลูกศิษย์บางคนที่ท่านเห็นว่าสมควรหวดเพื่อปลุกโพธิจิต นั่นคือสำนักรินไซครับ พวกโซโตเป็นพวกสบายๆ นั่งสมาธิแบบสบายๆ อ่านหนังสือก็ได้ ฟังเพลงก็ได้ เช่นแบบโซโตผมเคยเรียกว่าเป็นพวกซอฟต์แวร์ (อิคคิวท่านสังกัดสำนักฮาร์ดคอร์) แต่เป็นรินไซนอกแถว กระนั้นก็ตาม นิกายด้ายแดงของท่านก็ถือกันว่าเป็นพวกรินไซอยู่

ทราบไหมครับว่านิกายด้ายแดงของท่านอิคคิวนี้ ภาษาอังกฤษเขาเรียกว่า “Erotic Zen” ชื่อก็น่าจะบอกอะไรพอสมควร ชื่อดังกล่าวนี้เรียกตามสิ่งที่ท่านอิคคิวท่านแสดงออก ผ่านทางการกระทำและงานเขียน (ที่ส่วนหนึ่งเป็นบทกวี) คำว่า “ด้ายแดง” นั้นมาจากตำนานความเชื่อของคนจีนที่ว่า ชายและหญิงที่เกิดมาเป็นเนื้อคู่กันนั้นจะมี “ด้ายแห่งโชคชะตาสีแดง” ผูกโยงหากัน ทางอีสานนั้นก็มีความเชื่อนี้ เราเรียกสายที่ว่านี้ว่า “สายแนน” ต่างเพียงว่าทางอีสานไม่บอกว่าด้ายนี้สีอะไร เมื่อคนจีนแต่งงาน เขาจะเอาด้ายแดงผูกข้อมือเจ้าสาว คนผูกก็คือเจ้าบ่าว ญี่ปุ่นนั้นได้รับอิทธิพลความคิดจากจีนไปมาก เรื่องด้ายแดงนี้ก็เช่นกัน ดังนั้นเมื่อลูกศิษย์ลูกหาของท่านอิคคิวเห็นว่าแนวความคิดของอาจารย์เกี่ยวข้องกับกรยอมรับเรื่องความรักระหว่างเพศ เรื่องกามารมณ์ เรื่องความต้องการทางร่างกาย และอื่นๆ ก็เลยใช้คำว่า “ด้ายแดง” นี้สำหรับเรียกสำนักความคิดอาจารย์ไป

ท่านอิคคิวนั้นเป็นคนตรง กล้าหาญ เปิดเผยตรงไปตรงมา ท่านผู้นี้เองครับที่เสนอความคิดว่าพระสงฆ์ควรที่จะมีคนรัก มีครอบครัว หรือพูดอย่างภาษาชาวบ้านสมัยนี้ก็คือ “มีลูกมีเมียได้” แต่ข้อเสนอของท่านก็ไม่มีคนขานรับ ผ่านมาหลายร้อยปีพระญี่ปุ่นจึงแต่งงานมีครอบครัวได้อย่างที่เราเห็นในปัจจุบัน ที่ท่านอิคคิวนเสนอว่าพระควรเกี่ยวข้องกับชีวิตครอบครัวได้นี้ไม่ใช่ว่าอยู่ๆ หลวงพี่ท่านนึกสนุกก็เสนอออกมาอย่างนั้น เรื่องนี้เกี่ยวข้องกับภารกิจที่ท่านเป็นคนมีความคิด ช่างสังเกต ผสมผสานกับการได้รับฝึกฝนมาในสายรินไซที่เน้นแนวคิดที่กายกับใจของคนเรานั้นแยกกันไม่ออก เป็นก้อนเดียวกัน ที่สุดท่านก็เสนอออกมาอย่างนั้น

เพื่อให้เข้าใจท่านอิคคิวนมากขึ้น ผมขอถือโอกาสทำหน้าที่เป็นพระอรรถกถาจารย์อธิบายความคิดของท่านอิคคิวนเท่าที่จำเป็นดังนี้ ท่านผู้อ่านเคยสังเกตไหมครับว่า สมัยที่เราเป็นเด็ก เวลากลัวหรือเจ็บ เราจะวิ่งหาแม่ เมื่อแม่กอดเรา ความรู้สึกบางอย่างจะเกิดขึ้นในตัวเรา ทำให้ความกลัวหรือเจ็บนั้นทุเลาลงหรือหายไป การกอดนั้นเป็นตัวอย่างหนึ่งของ “ภาษากาย” แม้เราโตขึ้น ภาษากายที่ว่านี้ก็ยังคงสำคัญกับเราอยู่ บางครั้งสามีเมื่อคับแค้นใจจากการทำงาน (เช่น เป็นผบ.ทบ. หรืออธิบดีกรมตำรวจ—สมัยนี้เขาเรียกอะไรผมจำไม่ได้—ถูกย้ายเมื่อเปลี่ยนรัฐบาล เพราะเขาหาว่าก่อนนั้นเป็นปฏิปักษ์ของเขาสักที่เขาเป็นฝ่ายค้าน) ก็เกิดอาการทุกข์ใจอย่างหนัก ไม่รู้จะระบายความคับแค้นอย่างไร สิ่งนี้อาจมีค่าที่สุดสำหรับเราเวลานั้นก็คือ การสวมกอดของภรรยา แล้วพูดคำสองคำว่า “ช่างมันเถิดนะพ่อ” การสวมกอด กุมมือ ป้ายน้ำตาให้ เป็นต้น โดยคนที่เรารักในบางกรณีมีความหมายมากกว่าการอ่านหนังสือ

ของผู้รู้ในทางจิตวิทยาหลายสิบเล่ม หรืออาจมีความหมายมากกว่า การฟังเทศน์หรืออ่านหนังสือธรรมะจากพระอาจารย์ชื่อดังเช่น ว. วชิรเมธี ที่แม้จะมีคำเก๋ๆที่ดูเหมือนไพเราะมากเวลาอ่านในสภาวะที่ไม่มีทุกข์ แต่ในยามทุกข์จริงๆ ภาษากายของคนที่เรารัก ที่บางครั้ง อาจเป็นแม่ที่เรียนหนังสือมาน้อย และพูดไม่เป็น ก็อาจมีความหมายมากกว่าข้อความอันเก๋ไก๋ในหนังสือเหล่านี้

ท่านอิคคิวนั้นท่านมีแม่ที่รักท่านมาก แม่คนนี้แหละครับที่พา ท่านไปบวชเพื่อหนีภัยการเมือง บางครั้งความผูกพันระหว่างท่าน กับแม่คนทำการ์ตูนเขาก็แสดงให้เห็นบ่อยๆ ภาษากายที่แม่ของท่าน แสดงออกสมัยที่ท่านยังไม่ได้บวชคงเป็นสิ่งที่ฝังอยู่ในความทรงจำของท่านมาก เมื่อมาบวชแล้ว ความแตกต่างทางเพศ (หมายถึงท่านเป็นนักรบวช แต่แม่ของท่านเป็นผู้ครองเรือน) ทำให้แม่ของท่านไม่สามารถแสดงภาษากาย (เช่นโอบกอด) แก่ท่านได้เช่นเคย ว่าเป็นไปแล้วก็น่าสงสาร เด็กน้อยวัย ๗ ขวบ มาบวชแล้วร้องไห้ก็ไม่มี แม่มาให้กอด ท่านอิคคิวนั้นต้องฝืนเก็บกดความรู้สึกเหล่านั้นเอาไว้ ต่อมาเมื่อท่านได้รับการฝึกฝนในสำนักกรินไซ ท่านก็สังเกตเห็นว่า สำนักนี้ใช้ภาษากายมากในการสอนธรรมะ ภาษากายในที่นี้แบ่งเป็นสอง อย่างคือ ที่พระอาจารย์แสดงต่อเรา กับที่เราต้องสังเกตเองจาก ธรรมชาติรอบกาย ตัวอย่างของภาษากายที่พระอาจารย์แสดงต่อเราก็คือ พระรูปหนึ่งเดินไปกับอาจารย์ พระอาจารย์เดินเงิบๆ แต่ลูกศิษย์พูดจ้อไปตลอดทาง ถามโน่นถามนี่ ทำนอง “กระผมกระหาย ใครรู้ธรรมะมาก พระอาจารย์ช่วยอธิบายเรื่องนั้นเรื่องนี้ให้ผมฟังหน่อยสิชะรับ” อาจารย์ก็เงิบมาตลอดทาง แล้วอยู่ๆเมื่อลูกศิษย์ อ้าปากจะจ้อต่อ พระอาจารย์ก็หันไปหาอย่างรวดเร็ว แล้วรวบคอมาบิด

จุมุกอย่างแรง ลูกศิษย์ร้องจ๊าก บอกว่าเจ็บครับพระอาจารย์ จับปล้นลูกศิษย์จอมจ้อท่านนั้นก็หยุดพูด น้ำตาไหล เกิดการบรรลุธรรมอย่างฉับพลัน ที่ภาษาเซนเขาเรียกว่าเกิด “ซาโตริ” จากวันนั้นมา ลูกศิษย์เปลี่ยนเป็นคนละคน ไม่พูดมาก นิ่งสงบ เป็นคนใหม่ไปเลย

ส่วนภาษากายอย่างที่สองก็เช่น พระรูปหนึ่งท่านพยายามทำสมาธิอยู่คนเดียวหลายสิบปีก็ไม่เกิดผล สมาธิในที่นี้หมายถึงนั่งหลับตาภาวนา พระรูปนี้อยู่คนเดียว ท่านปลุกกระท่อมอยู่ใกล้ๆ ฮวงซุ้ยของอาจารย์ ท่านคิดว่าตนโง่ทึบกว่าศิษย์คนอื่น ก็เลยอาสามาเฝ้าฮวงซุ้ยให้อาจารย์หลังจากที่ท่านมรณภาพแล้ว นัยว่าเพื่อสร้างบารมี ชาติหน้าจะเกิดมาฉลาดอย่างไรเขา วันหนึ่ง ท่านคิดว่านั่งสมาธิมานานปานนี้ก็ยังไม่มียะไรเกิดขึ้น สงสัยเราจะไม่มีวาสนา ก็เลยหยุด แล้วหันมาทำงานทางกายแทน คือวันๆเอาแต่ปิดกวาดฮวงซุ้ยของพระอาจารย์ แล้ววันหนึ่งขณะกวาดใบไม้ ก้อนกรวดก้อนหนึ่งถูกปิดไปกระทบกับต้นไม้ เสียงดังป๊อก เสียงนั้นวิ่งเข้ามากระทบหูท่านชัดเจนมาก ทำให้ท่านเกิด “ซาโตริ”

ท่านอีกคือนั้นก็บรรลุธรรมแบบที่สอง คือคืนหนึ่งท่านขอยืมเรือชาวบ้านข้างวัดล่องไปในแม่น้ำ ดูเหมือนคืนนั้นท่านจะมีปัญหาบางอย่างในใจ ทำให้ใจหม่นหมอง ท่านคิดว่าการล่องเรือไปชมดวงจันทร์เพ็ญน่าจะช่วยอะไรได้ ก็ล่องไป ง่วงก็นอนในเรือ มารู้สึกตัวตอนเช้าตรู่ ท่านได้ยินเสียงอีการ้องจากที่ไหนสักแห่ง เสียงนั้นชัดเจนมาก เสียงวิ่งเข้ามากระทบหูท่าน แล้วก็ผ่านมาที่ใจ แล้วท่านก็บรรลุ “ซาโตริ” เรื่องบันทึกไว้อย่างนั้น (ท่านบันทึกเอง ไม่ใช่คนอื่นบันทึกให้) อย่างเรื่องท่านพระอาจารย์มั่น จึงไม่มีคำถามว่า เรา

เรื่องท่านได้อย่างไร)

การบรรลุลุทธิธรรมของเซนนั้นไม่ได้แปลว่าคนบรรลุลุทธิจะกลายเป็นผู้หมดกิเลส การบรรลุลุทธิธรรมกับการหมดกิเลสเป็นคนละเรื่องกันในทัศนะของนิกายเซน (แต่ในนิกายเถรวาท สองเรื่องนี้เกี่ยวข้องกันอย่างแยกไม่ออก อ้างว่าบรรลุลุทธิธรรมแต่กิเลสยังมีอยู่ท่านว่าฟังดูแปลก) การบรรลุลุทธิธรรมหมายความว่า “เกิดความเข้าใจอย่างทะลุปรุโปร่งเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งของชีวิต” ผมเข้าใจว่าที่ที่ท่านอิคคิวบรรลุลุทธิธรรมเนื่องจากได้ยินเสียงอีการ้อง คงหมายความว่าเรื่องที่ค้างคาใจท่านคืนนั้นหลุดล่องออกไปหมด เพราะเสียงอีการ้องถึงหนังสือเรื่อง “โหมโรง” ก็ได้ครับ เจ้าศรหนีออกจากวังมาเพราะเกรงลีลาขนาดของขุนอินทร์ คิดว่าทำอย่างไรก็สู้เขาไม่ได้ เลยหมดมานะ ปลงตก แต่แล้ววันหนึ่ง นายศรกำลังนอนอยู่ที่พื้นหญ้า มองไปเห็นต้นมะพร้าวไหวเอนเพราะสายลม ลีลาของใบและกิ่งก้านของต้นมะพร้าวที่พลิ้วลมอยู่นั้นทำให้เจ้าศรเกิด “ซาโตริ” นี่ก็คือการบรรลุลุทธิธรรมอย่างหนึ่ง และผลของการบรรลุลุทธิธรรมนี้ก็ทำให้เจ้าศรย้อนกลับเข้าวัง ฝึกทางระนาดตามที่ “หยั่งเห็น” ในการบรรลุลุทธิธรรมนั้น จนกลายมาเป็นคนระนาดฝีมือเอกของกรุงรัตนโกสินทร์ ทางระนาดของนายศร (หรือหลวงประดิษฐไพเราะในเวลาต่อมา) เป็นทางหวาน พลิ้วไหว นี้มาจากการบรรลุลุทธิธรรมคราวนั้นแท้ๆเลย

เรื่องภาษากายนี้ผมอยากฝากให้ท่านผู้อ่านนำไปคิดต่อด้วยนะครับ โดยส่วนตัว ผมเชื่อในเรื่องภาษากายมากกว่าภาษาพูด เพราะเชื่ออย่างนี้ ผมจึงไม่เคยสอนลูกด้วยวาจา แต่จะทำอะไรให้เขาตามโอกาสที่เหมาะสม ด้วยหวังว่าเขาจะรู้เอง เช่น ในบางคืนที่ลูกเป็นหวัด

เจ็บคอ ผมก็เดินเข้าไปในห้องเขา เอาแก้วน้ำร้อนไปวางไว้ให้ที่หัวเตียง โดยไม่พูดอะไร

ชีวิตนักบวชในความรู้สึกของท่านอีกคิดว่าไปแล้วแม้จะเป็นชีวิตที่สงบ แต่ด้านหนึ่งก็เป็นชีวิตที่ว้าเหว่ ผมเคยมีอาจารย์ที่อีสาน ท่านเป็นพระที่แกร่ง ดูไม่ค่อยพูด เก็บความรู้สึก ไม่บ่นหรือแสดงความท้อถอยให้ลูกศิษย์เห็น วันหนึ่งท่านพยายามฆ่าตัวตาย ผมจึงเข้าใจว่าท่านคงว้าเหว่มาก เมื่อมาเรียนหนังสือที่กรุงเทพฯ แล้ว ได้อ่านได้ศึกษามากขึ้น ทำให้ผมย้อนกลับไปคิดถึงอาจารย์ว่า พวกเราเองก็ผิดที่ไม่ได้สังเกตความรู้สึกของอาจารย์ พวกเรากลับท่าน ไม่กล้าเข้าใกล้ ท่านก็เลยยิ่งโดดเดี่ยว ท่านอีกคิดนั้นหวังดีกับพระศาสนา เมื่อท่านเห็นว่าชีวิตพระโดยเฉพาะพระอาจารย์ที่อยู่สูงๆ ลึกลงๆ นั้นเป็นชีวิตที่โดดเดี่ยว เพราะสถานะที่อยู่สูงๆ นั้นทำให้ระบายนสิ่งที่เก็บกดในใจให้ใครทราบก็ไม่ได้ ท่านก็เลยพยายามพูดและเขียนอธิบายเรื่องนี้ให้สาธารณชนทราบ ท่านอีกคิดมองว่า คนเรานั้นถูกสร้างมาให้มีเพศที่จะต้องสังกัดอย่างใดอย่างหนึ่ง คือชายหญิง หรือกึ่งชายกึ่งหญิง เพศที่เราสังกัดนั้นทุกเพศไม่สมบูรณ์ ความไม่สมบูรณ์นี้ธรรมชาติเจาะจงให้เป็นอย่างนั้น เพื่อให้เราต้องแสวงหาความสมบูรณ์ในเพศตรงข้าม

ในชีวิตจริงนั้น อีกคิดท่านเปิดเผยกับใครต่อใครว่าท่านมีความรัก มีผู้หญิงจำนวนหนึ่งผ่านเข้ามาในชีวิตท่านในฐานะคนรัก แม้ในวัยชรา อายุ ๗๐ กว่าปีแล้ว ท่านก็ยังมีความรัก (ดูจากบทกวีที่ท่านเขียนให้ “หญิงสาว” ของท่านในช่วงนี้) ท่านผู้อ่านที่เป็นคนไทยคุ้นเคยกับพระพุทธศาสนาอย่างเถรวาทในบ้านเรา อาจแปลกใจหากผมจะเล่าให้ฟังว่า ท่านอีกคิดนั้นมักไปในที่ที่เราชาวพุทธเถร-

วาทเรียกว่า “สถานอโคจร” คือโรงเหล้ากับสำนักเกอิชา ท่านชอบไปสถานที่แบบนี้ เพื่อพบคน โดยเฉพาะผู้หญิง บทกวีหลายบท ท่านเขียนให้ “ผู้หญิงหากิน” เหล่านี้ เรื่องนี้ผมอยากฝากให้ท่านผู้อ่านช่วยผมคิดด้วย ตามความเข้าใจของผม เป็นไปได้ว่าสถานที่เหล่านี้เป็นที่ที่ท่านอิคคิวน่าจะรู้สึกว่าเป็นแล้วสนุกและได้เรียนรู้ชีวิตมากกว่าที่อื่นๆ บางครั้งท่านอิคคิวเขียนบทกวีพูดถึงหญิงโสเภณีเหล่านี้โดยเปรียบเทียบไปหาดอกไม้ป่า ดวงจันทร์ ที่ท่านคุ้นเคย เพราะอารามของท่านแวดล้อมด้วยธรรมชาติที่งดงามเหล่านี้ ท่านไปนอนคุยกับผู้หญิงเหล่านี้ (อาจจะไปถึงขั้นทำกิจกรรมทางเพศ ประวัติท่านไม่ได้บันทึกไว้ แต่ผมเชื่อว่าเป็นไปได้มาก เพราะท่านเขียนบทกวีไว้หลายบทที่แสดงว่าท่านยอมรับว่ากามารมณ์เป็นเรื่องสวยงาม แม้สำหรับนักบวช) กินเหล้า เมาแล้วก็กลับวัด บางคืนกลับไม่ไหว ท่านก็จำวัดที่สำนักเกอิชานั้นแหละ ท่านเป็นผู้ที่ผู้หญิงเหล่านี้รักมาก

เมื่อมาถึงตอนนี้ ท่านผู้อ่านหลายท่านอาจรับสิ่งที่ท่านอิคคิวทำไม่ได้ ซึ่งผมก็เข้าใจ ทั้งหมดที่เขียนมานี้ก็เพื่อเล่าให้ท่านผู้อ่านทราบว่า มีพระพุทธศาสนาบางนิกายเขาวิเคราะห์ชีวิตไม่เหมือนเราที่อยู่ฝ่ายเถรวาท สิ่งที่เราเรียกว่า “กามราคะ” ฝ่ายโน้นกลับมองว่าเป็นธรรมชาติอย่างหนึ่ง ไม่ดีหรือชั่วในตัว ขึ้นกับว่าเราจะใช้มันเป็นหรือปฏิบัติต่อมันอย่างไร พูดถึงท่านอิคคิว ผมนึกถึงหลวงพ่อบุชาสุภทโทของเราไม่ได้ ต่อไปนี้คือข้อความตอนหนึ่งในหนังสือประวัติหลวงพ่อบุชา ที่มีคนอ่านแพร่หลาย และข้อความต่อไปนี้ก็เป็นตอนหนึ่งในหนังสือที่คนสนใจมาก ผมเองก็สนใจ ท่านเขียนไว้ว่า

เกี่ยวกับเรื่องสตรี หลวงพ่อท่านจะเข้มงวดเอากับลูกศิษย์ของท่านมาก เพราะเป็นที่ทราบกันดีว่า กามราคะ เป็นมารตัวสำคัญที่ทำให้พระต้องสึกหาลาเพศ เป็นอุปสรรคอันยิ่งใหญ่ต่อการประพฤติปฏิบัติ ในพระวินัยบัญญัติก็มีหลายสิกขาบทที่วางหลักไว้อย่างเข้มงวด เพื่อกำกับการติดต่อกับมาตุคาม ป้องกันความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นก่อนที่จะสายเกินแก้

การที่ท่านเข้มงวดกับเรื่องนี้มากเป็นพิเศษ ก็เนื่องจากว่าท่านเคยต้องผจญกับพญามารตัวนี้มาแล้วอย่างยากลำบาก อย่างที่ท่านเล่าไว้เมื่อไปจำพรรษาที่ท่านอาจารย์กนิริ กามราคะก็เล่นงานท่านอย่างรุนแรงกว่าทุกครั้งที่ผ่านมา ขณะที่มีความเพียรปฏิบัติธรรมอย่างเคร่งครัด ในวาระหนึ่งกามราคะก็เข้ามารุมเร้าอย่างรุนแรง ไม่ว่าจะเดินจงกรม นั่งสมาธิ หรืออยู่ในอิริยาบถก็ใดก็ตาม *ปรากฏว่ามีอวัยวะเพศของผู้หญิงลอยปรากฏเต็มไปหมด* เกิดความรู้สึกรุนแรงจนแทบทำความเพียรไม่ได้ ต้องอดทนต่อสู้กับความรู้สึกและนิमितเหล่านั้นอย่างลำบากยากเย็น หลวงพ่อเล่าว่า ความรู้สึกต่อกามราคะในครั้งนั้นย่ำยีจิตใจรุนแรงพอๆ กับความกลัวที่เกิดขึ้นในคราวที่ไปป่าช้าครั้งแรก เดินจงกรมก็ไม่ได้ เพราะองค์กำเนิดถูกฟ้าเข้าก็มีอาการไหวตัว ต้องให้เข้าไปทำที่จงกรมในป่าทึบเพื่อเดินเฉพาะในเวลาค่ำมืด *และเวลาเดินต้องถลกสบงพันเอาไว้* การต่อสู้กับกามราคะเป็นไปอย่างทรหดอดทน ขับเคียวกันอยู่นานถึง ๑๐ วัน ความรู้สึกและนิमितเหล่านั้นจึงสงบและขาดหายไป

ข้อมูลที่บันทึกไว้ข้างบนนี้ผมคิดว่าน่าสนใจมาก สิ่งแรกที่ผมรู้สึกเมื่ออ่านข้อความนี้ก็คือ อะไรเกิดขึ้นกับพระภิกษุรูปหนึ่งที่อยู่ท่ามกลางป่าเขาแท้ๆ ไม่อยู่ในสภาพที่ถูกยั่ววนอย่างพวกเราที่อยู่ในชุมชนหรือในเมืองเลย เกิด “อะไร” ขึ้นกับท่านจนถึงขนาดทำให้เวลาทำสมาธิ ภาพอวัยวะเพศหญิงจึงมาล่องลอยปรากฏใน

สมาธิของท่านอ่อนไปหมดอย่างนั้น และอำนาจของ “เจ้าสิ่งนั้น” ทำให้ท่านต้องถลกสบงพันไว้ที่เอว เพื่อเดินจงกรม นึกภาพออกนะ ครับ กลางป่าทึบ ในเวลากลางคืน พระภิกษุหนุ่มรูปหนึ่ง ถลกสบง ขึ้นพันไว้ที่เอว อวัยวะเพศแข็งตัวอยู่ตลอดเวลา เดินกลับไปกลับมา ในห้วงมีภาพนิมิตของอวัยวะเพศหญิงล่องลอยวนเวียนเต็มไปหมด นี่หมายความว่าอะไร

คำตอบสำหรับคำถามข้างนี้จะออกมาอย่างไรก็สุดแต่ที่เราที่เป็นผู้ตอบมีพื้นฐานทางความเชื่ออย่างไร ที่ผมวิเคราะห์ว่าเราชาวพุทธแบ่งเป็นสองพวกคือพวกโรมานติกกับพวกสนใจความจริงก็เพื่อใช้เป็นฐานสำหรับการวิเคราะห์ปัญหาแบบข้างต้นนี้เองครับ สำหรับท่านที่โน้มไปทางโรมานติก (ซึ่งผมเชื่อว่าแม้แต่ผู้บันทึกเรื่องนี้แทนหลวงพ่อก็เป็นฝ่ายนี้) เรื่องนี้อธิบายได้ง่ายๆตรงไปตรงมาว่า กามราคะในใจของท่านมันพยายามต่อสู่การถูกราบ ปกติกามราคะก็มีในตัวเราทุกคน แต่ที่คนทั่วไปไม่มีใครจะเกิดภาพ นิมิตขนาดหลวงพ่อก็เพราะกามราคะที่อยู่ในตัวเราไม่เคย “เสียว ขวัญ” ขนาดนี้ เนื่องจากเราไม่เคยรบกวนหรือไล่ต้อนมัน บางคน อาจไปทำสมาธิบ้างก็เป็นสมาธิอย่างเบาๆ สบายๆ ไม่พอให้กามราคะมันสะดุ้งสะเทือนอะไร แต่กรณีหลวงพ่อกา กามราคะมัน กำลังจมนุ่ม เพราะหลวงพ่อกันโหมกระหน่ำปฏิบัติธรรม มันเลย ต้องสู้สุดฤทธิ์ ด้วยการเนรมิตภาพหลอนมาก่อกวานท่าน มันเกือบ ทำสำเร็จเพราะหลวงพ่อก่อกอาการอย่างที่ท่านบรรยายไว้ คือแทบ จะทำอะไรไม่ได้ เพราะอวัยวะเพศของท่านมันแข็งตัวอยู่ตลอดเวลา ที่สุดท่านก็ฮึดสู้ ตายเป็นตาย ว่าอย่างนั้นเถิด วิธีที่ท่านเอา ชนะมันก็คือไปป่าตอนกลางคืน แก้วผ้าเดินจงกรมเลย ใช้เวลา

ประมาณ ๑๐ วันก็เอาชนะมันได้ราบคาบ

สังเกตไหมครับว่า คำอธิบายแนวโรแมนติกนี้ทำให้กามราคะเป็นอะไรบางอย่างที่ “อยู่นอกตัวเรา” เหมือนซาตานตามคติความเชื่อของชาวคริสต์แบบโรแมนติก เรื่องธิดามารในพุทธประวัติก็มาในแนวเดียวกันนี้ การปฏิบัติธรรมแนวโรแมนติกว่าไปแล้วก็เหมือนการปราบผี อย่างในหนังประเภท “*The Exorcist*” ท่านผู้เขียนประวัติหลวงพ่อบุชาเล่าว่า ความตอนนี้น่าสนใจที่จะบันทึกเพราะเห็นว่าจัดอยู่ในเรตเอ็กซ์ เกรงว่าท่านผู้อ่านโดยเฉพาะสุภาพสตรีจะรับไม่ได้ ปรากฏว่าหลวงพ่อบุชา (ตามที่เขาเขียน) ท่านชู้ว่าหากตัดตรงนี้ออกก็จะไม่ให้เขียนประวัติของท่านเลย เรื่องก็เลยตามเลยอย่างที่เรารู้ได้อ่านนั้น ไม่ว่าเรื่องนี้หลวงพ่อบุชาจะชู้ตามนั้นจริงหรือไม่ แต่ที่แน่ๆก็คือตำนานเรื่องถลกผ้าสบงเดินจงกรมของท่านก็กลายเป็นเรื่องเล่าที่ฮือฮา หลายคนอ่านด้วยความมหัศจรรย์ใจทำนองว่าหลวงพ่อบุชาท่านแน่จริงๆ ท่านไม่ยอมแพ้ “มัน” แม้แต่นักเขียนใหญ่อย่างคุณพีเสถียร จันทิมาธร แห่ง “มติชน” ก็แสดงความทึ่ง (ที่ภาษาอีสานเรียกว่า “จี๊ด” อันไม่รู้จะแปลเป็นไทยว่าอย่างไร คำนี้มากกว่าอัศจรรย์ใจหรือทึ่ง) ออกมาเมื่อท่านเขียนถึงเรื่องนี้มานานแล้ว (แต่ผมก็ยังจำได้)

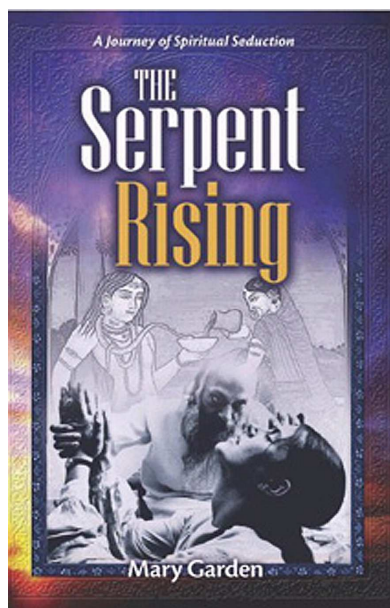
ผมนั้นไม่ทึ่ง ไม่ “จี๊ด” อะไรทั้งนั้น นอกจากไม่ทึ่งแล้ว ยังพยายามหาทางอธิบายเรื่องนี้กับตัวเอง ที่ผมไม่ทึ่งก็เพราะผมเห็นว่าเรื่องนี้แปลกประหลาดมาก กามารมณ์นั้นรบกวนเราผมทราบผมก็เคยบวชอยู่นาน แต่ผมไม่คิดว่ากามารมณ์จะรบกวนเรามากขนาดนี้ ว่าไปแล้ว สมัยบวช เนื่องจากเรามีกิจต้องทำเสมอคือเรียนหนังสือและทำงานวัด ประกอบกับอยู่ด้วยกันเป็นจำนวนมาก ไม่มี

ห้องส่วนตัวอยู่ เราเลยไม่สู้จะรู้สึกว่าคุณชีวิตถูกรบกวนโดยกามารมณ์ ผมรับว่าเป็นไปได้ที่จะตีความว่า การปฏิบัติสมาธิอย่างคร่ำเคร่ง อย่างที่หลวงพ่อบุญมาท่านทำส่งผลให้กิเลสมันดับลง เพราะรู้สึกว่าคุณกำลังถูกรบกวน แต่กิเลสที่ว่ามันก็ไม่ได้คิดว่ามันเป็นของนอกกาย มันไม่ใช่ผีห้าหรือซาตานที่โหนกรอก มันคือส่วนหนึ่งของความเป็นเรานี่แหละ ที่ธรรมชาติจัดการบรรจุลงในชีวิตของเรา เพื่อเป้าหมายที่สำคัญอย่างหนึ่งคือ การสืบทอดเผ่าพันธุ์มนุษย์ ดังนั้นสมมติว่า เรื่องที่เล่าข้างต้นเป็นจริง คือหลวงพ่อบุญมาเกิดภาพนิมิตเห็นอวัยวะเพศหญิงจริง (ผมสงสัยว่าทำไมไม่เห็นผู้หญิงไปทั้งตัว คนเรานั้นปกติไม่มีใครรู้สึกอะไรกับอวัยวะที่แยกเป็นชิ้นๆ ดังนั้นสมมติว่าเรากำลังรู้สึกอะไรกับหญิงสาวคนหนึ่งที่เราเห็นบนรถสปอร์ตที่เธอขับมาจอดติดไฟแดงข้างๆรถเรา ฉับพลันก็มีรถบรรทุกขนาดใหญ่วิ่งมาชนเธอ ขาดกระเด็นไปเป็นชิ้นเล็กชิ้นน้อย ความรู้สึกทางกามราคะที่เกิดเมื่อสักครู่นี้จะเปลี่ยนไปทันที ดังนั้นผมจึงแปลกใจว่าทำไมนิมิตที่ปรากฏแก่ท่านจึงเป็นอย่างนั้น หากมันเกิดกับผม ผมจะกลัว ผมจะไม่มีปฏิกิริยา “สู้” มันอย่างที่คุณเป็น) ผมก็จะวิเคราะห์ว่า ทั้งหมดเป็นเรื่องทางกายภาพ เกี่ยวข้องกับสภาพสมองของท่านในเวลานั้น มากกว่าที่จะเป็นกิเลสในความหมายลอยๆ อย่างที่ฝ่ายโรมันติกชอบอธิบายกัน

เมื่อคิดเห็นไปในทางนั้น ผมก็ลงมือค้นคว้าศึกษาเรื่องนี้ สมัยนี้ อินเทอร์เน็ตช่วยเราได้มาก วันหนึ่งผมก็ไปพบข้อเขียนของ สุภาพสตรีท่านหนึ่งที่ท่านเขียนลงนิตยสารเล่มหนึ่งชื่อ “*The Humanist Magazine*” อันเป็นนิตยสารรายสองเดือน (หรือเรียกให้โก้ว่า “ทวิมาศ”) ตีพิมพ์เป็นกระดาษและออนไลน์ นิตยสารเล่ม

นี่ลงเรื่องราววิชาการแบบวารสาร “ปัญญา” ของเรานี้แหละครับ แต่การนำเสนอพยายามทำให้ง่าย ชื่อนิตยสารก็บอกอยู่แล้วว่าเป็นพวก Realists ที่เชื่อในศักยภาพของมนุษย์ในทุกเรื่อง ไม่ว่าจะ เป็นศีลธรรม ความรู้ การเมือง เป็นต้น เนื้อหาของนิตยสารส่วนหนึ่ง มักเกี่ยวกับการวิพากษ์วิจารณ์ความเชื่อทางศาสนาแบบไม่มีเหตุผล (ตามทัศนะของนิตยสารเล่มนี้) บทความของสุภาพสตรีท่านนี้ชื่อ “*Can Meditation be Bad for You*” ใจความสรุปคือ เธอเตือนว่าการทำสมาธิอาจทำให้คนเพี้ยนได้ บ้าได้

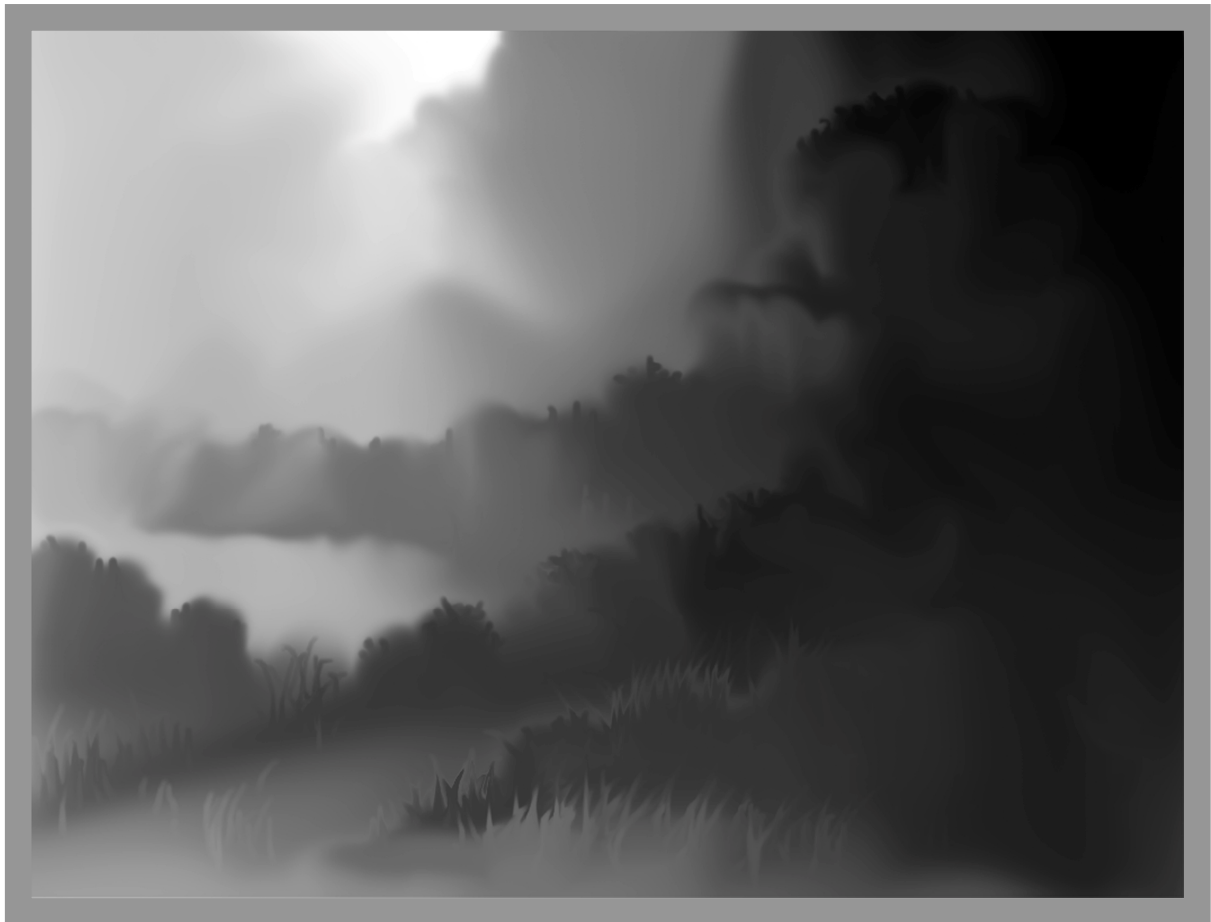
ท่านที่เขียนบทความนี้มีชื่อว่า Mary Garden อายุเธอตอนนี้ประมาณ ๖๐ ปี เป็นชาวนิวซีแลนด์ เวลานี้มีถิ่นฐานพำนักใน

ออสเตรเลีย เป็นคนมีประวัติน่าสนใจ เพราะเธอเองเป็นคนเขียนหนังสือเล่มหนึ่งที่ชื่อ “*The Serpent Rising: A Journey of Spiritual Seduction*” ฉบับพิมพ์ครั้งแรกปี ๑๙๘๘ ฉบับล่าสุด ๒๐๐๓) อันเป็นนิยายอิงอัตชีวประวัติของเธอที่เข้าไปเป็นลูกศิษย์ของมหาฤาษีที่ต่างๆของอินเดียหลายคน เช่น ไส บาบา หรือ โอโซ เป็นต้น (ภาพปกที่เห็นนั้นเป็นรูปเธอกับโอโซสมัยที่ยังไม่

ดัง) หนังสือเล่มนี้ได้เปิดโปงภาพด้านมืดของฤาษีเหล่านี้ตลอดจนสิ่งที่ปรากฏในอาศรมของคนเหล่านี้ ผมอ่านหนังสือนี้บางส่วนด้วยความรู้สึกเศร้าใจ ขนลุก คนเขียนเป็นคนสุภาพ ไม่เขียนโจมตีใคร แต่เขียนเล่าว่าตนไปพบอะไรบ้าง เท่านั้น ซึ่งข้อเขียนเรียบๆ ง่ายๆ นี้ กลับทำให้ผมขนลุก อาศรมของฤาษีเหล่านี้ตามที่เธอบรรยาย

ไม่ใช่อะไรดอกครับ แต่คือคุกหรือเรือนทาส ที่ผู้หญิงจำนวนมาก กลายเป็นสิ่งสังเวยกามราคะของฤาษี แล้วถูกเป่าหูว่า “นั่นเป็นการ อุกติศตनแก่พระเจ้านะหนู” ฤาษีเหล่านี้มักอ้างว่าตนเป็นร่างทรงของ พระเจ้า หรือไม่ก็เป็นพระเจ้าอวตารลงมาเองเลย แล้วใช้อำนาจ บารมีพิเศษอันเป็นเรื่องเฉพาะตนนี้ล้วงละเมิดทางเพศสาวกที่เป็น สตรี ซึ่งหลายคนยินยอม และไม่คิดว่าเป็นเรื่องเสียหายอะไร

ภาพชื่อ “ทะเลหมอก 008” วาดโดย สมภาร พรหมทา (2554)

Mary Garden เขียนเล่าว่า ตอนที่เธอเข้าไปเป็นสาวกของ สวามีท่านหนึ่ง เธอถูกสั่งให้ทำสมาธิอย่างเข้มข้น ผลของการกดขี่

สมองให้หนึ่งอยู่กับอะไรสักอย่างนานๆทำให้เธอพบเหตุการณ์
ประหลาด เป็นภาพหลอน และภาพหลอนอย่างหนึ่งที่เกิดกับเธอ
บ่อยๆก็คือ ภาพหลอนว่าเธอกับสามีมีอะไรกัน ภาพนี้เกิดซ้ำๆ
บ่อยๆ และเท่าที่เธอทราบ ผู้หญิงหลายคนก็เกิดภาพนิมิตเช่นนี้
และหลายคนก็ติดใจในภาพนิมิตนั้น อันเป็นผลทำให้เธอเหล่านั้น
กลายมาเป็น “คู่นอนคนหนึ่ง” ของท่านฤๅษีในเวลาต่อมา

ที่กล่าวมาข้างต้นนี้ผมไม่ได้มีวัตถุประสงค์ที่จะสร้างความรู้สึกลึก
ในทางลบต่อท่านฤๅษีเหล่านี้ มีคนให้หนังสือของท่านไอโซแก่ผม
หลายเล่ม ในบ้านเราหนังสือของฤๅษีเหล่านี้ที่แปลเป็นไทยก็มีไม่
น้อย หนังสือเหล่านี้หากพิจารณาที่เนื้อหาก็นับว่าเป็นประโยชน์ ว่า
ไปแล้วผมมองฤๅษีเหล่านี้ว่าเป็นคนธรรมดา หลวงพ่อชาก็เป็นคน
ธรรมดา ท่านพระอาจารย์มั่นหรือหลวงตามหาบัวก็เป็นคนธรรมดา
แม้พระพุทธเจ้าก็ทรงเป็นคนธรรมดา ในความหมายว่า เราทุกคน
ต่างก็สังกัดเป็นสมาชิกของเผ่าพันธุ์แห่งสิ่งมีชีวิตเผ่าพันธุ์หนึ่ง
ที่เรียกว่า “มนุษย์” เผ่าพันธุ์เราถือกำเนิดและอาศัยอยู่บนผืนแผ่นดิน
นี้มายาวนานหลายล้านปี แต่ก่อนเราอาจไม่ได้มีหน้าตาอย่างนี้
แต่ที่สุดเราก็มีหน้าตาอย่างนี้ มีความสามารถอย่างนี้ และหนึ่งใน
ความสามารถอันน่าทึ่งของเราก็คือ เราสามารถสงสัยและตั้งคำถาม
แก่ตนเองว่า “เราคืออะไร”

เมื่อผมมองว่าพระศาสดาและท่านผู้ประเสริฐทั้งที่ปรากฏใน
ตำนานหรือที่ยังมีชีวิตอยู่ต่างก็เป็นคน ผมย่อมจะไม่รู้สึกผิดหวังใน
ตัวท่านเหล่านี้เมื่อได้อ่านพบว่าชีวิตของท่านอาจไม่งดงามอย่างที่
ศิษย์สายโรแมนติกของท่านจินตนาการ ถ้ารับว่าโส บาบ่าเป็นคน
เรื่องราวอื้อฉาวเกี่ยวกับท่านก็เป็นสิ่งที่เราเข้าใจได้ เช่นเดียวกัน

หากยอมรับว่าหลวงตามหาบัวก็เป็นคน เราก็ยอมรับได้เช่นกันว่าที่ ท่านบางครั้งก็เชื่อคนรอบข้างมาก เสียจนไม่ทันได้คิดว่าสิ่งที่ท่าน พูดออกไปจะกระทบคนอื่นเขาในทางเสียหายหรือไม่ (เช่นท่านพูด ทำนองว่าท่านเจ้าคุณพรหมคุณาภรณ์เคยไปหาท่าน แล้วสารภาพว่า ที่บอกว่าพระนิพพานเป็นอนัตตานั้นผิด เป็นต้น) เพราะความผิดพลาดเป็นธรรมชาติของคน

ศาสนานั้นแต่ไหนแต่ไรมาตั้งตัวเป็นศัตรูกับกามารมณั จะ ยกเว้นก็เพียงบางศาสนาเช่นฮินดู แต่การยกเว้นนั้นก็มีขอบเขต คือเห็นว่าสิ่งนี้ไม่ควรมองว่าเป็นสิ่งต่ำทรามหากเราเป็นคฤหัสถ์ ที่สุดแล้วกามก็เป็นของต่ำสำหรับท่านที่เป็นนักพรต ซึ่งชีวิตควร แสวงหาธรรมและความหลุดพ้นมากกว่ากาม ผมนั้นสนใจการที่ ศาสนาตั้งตนเป็นศัตรูกับกามารมณั คืออยากเข้าใจว่าทำไมศาสนา โดยทั่วไปจึงคิดเห็นอย่างนั้น ทั้งที่ว่าไปแล้วกามก็อาจอธิบายได้ว่า เป็นปรากฏการณ์แบบเดียวกันกับความหิว กระจาย เป็นต้น ผม เชื่อว่าพระพุทธเจ้าหากทรงสายตายาวก็จะต้องทรงสวมแว่นตาเมื่อ จะอ่านหนังสือ เมื่อทรงอาพาธ ก็ทรงให้หมอปรุงยาถวาย จะว่าการ ที่ทรงเสวยโอสถเป็นกิเลสก็ดูกระไร แต่สังเกตนะครับว่าการกินยา นั้นในคนทุกคนเหมือนกันคือเพื่อประคับประคองชีวิตให้ยืนยาว คนป่วยกินยาเราไม่เคยตำหนิ ศาสนาก็ไม่ตำหนิ คนหิวกินข้าว ศาสนาก็ไม่ตำหนิ แต่หากเรามีความต้องการทางเพศ เพื่อสืบทอด เผ่าพันธุ์ ศาสนากลับตำหนิว่าเป็นเรื่องหยาบคาย ตำซ้ำ การกินยา กินข้าวนั้นช่วยให้อุดเป็นคนๆ แต่การทำกิจกรรมทางเพศช่วยให้ รอดทั้งเผ่าพันธุ์ ว่าไปแล้วกิจกรรมทางเพศนั้นสำคัญกว่าการกินข้าว กินยาเสียด้วยซ้ำ แต่ศาสนาก็ไม่เคยมองเห็นความสำคัญอันนี้

แม้ว่าศาสนาจะมองกามว่าเป็นศัตรู แต่เอาเข้าจริงก็มึนนักคิดในศาสนาไม่น้อยที่เห็นต่างออกไป ท่านอิคคิวนั้นเป็นตัวอย่างของนักคิดในพระพุทธศาสนาที่มองอย่างนั้น ท่านโชเกียม ตรงปะผู้ก่อตั้งมหาวิทยาลัยนาโรปะก็เชื่ออย่างนั้น ท่านมหาฤาษีจำนวนมากของอินเดียก็เชื่ออย่างนั้น จะอย่างไรก็ตาม ผมมีหลักคิดของผมว่า ผมยอมรับได้ที่นักบวชจะไม่มองว่ากามเป็นศัตรู แต่ทั้งหมดนี้จะต้องไม่เกี่ยวกับการใช้อำนาจบารมี “ล้างสมอง” ให้ลูกศิษย์เข้ามาเป็นเหยื่อของตน ด้วยเหตุผลนี้ ผมจึงรับท่านอิคคิวได้ เพราะท่านเป็นคนธรรมดาๆ ซื่อ มีคนรักและเกี่ยวข้องกับสตรีเพศโดยไม่เกี่ยวกับการใช้บารมีความเป็น “ครู” เข้าครอบงำสตรี ส่วนท่านอื่น ผมไม่แน่ใจว่ารับได้ แม้แต่ท่านโชเกียมเองก็ตาม

ที่กล่าวเรื่องเหล่านี้มาก็เพื่อแสดงว่า เราควรรับว่าศาสนาที่เรา กำลังเชื่อถือและปฏิบัติกันอยู่ทั่วโลกนี้เกิดจาก “ใครบางคนที่เป็นมนุษย์” ก่อน จะเป็นพระศาสดาเพียงองค์เดียว หรือคณะบุคคลก็ตาม ศาสนานั้นดูเหมือนจะเกิดเมื่อมนุษย์บางคนรู้สึกว่าเขาสามารถที่จะพัฒนาข้ามพ้นความเป็นมนุษย์ได้ หมายความว่า แม้เราจะถูกสร้างมาในฐานะ “Biological Organism” อย่างหนึ่ง แต่เราก็สามารถที่จะพัฒนาตนให้เป็นอิสระจากสภาพตามที่เป็นแต่แรกนี้ได้ ความเชื่ออันนี้เป็นสิ่งดีงาม น่าสนับสนุน หากเป็นไปได้ แต่เวลานี้ผมสงสัยเรื่องนี้มาก ที่สงสัยก็มาจากข้อมูลที่ผมเก็บรวบรวมเป็นส่วนตัวมานานหลายสิบปี ข้อมูลนั้นมีว่า “มีไหมท่านที่หลุดพ้นแล้วอย่างที่เราเชื่อ นอกจากที่ปรากฏในคัมภีร์หรือตำนาน” ผมไม่เคยพบท่านเหล่านี้ ผมเคยถามคำถามนี้ในการบรรยายที่มหาจุฬาใน ห้องเรียนระดับปริญญาเอก หลายครั้ง ไม่มีใครยืนยันว่าตนได้เคย

พบ ผมลองเอ่ยนามเช่น ท่านพุทธทาส ท่านเจ้าคุณพรหมคุณาภรณ์ หลวงตามหาบัว (สมัยที่ท่านยังมีชีวิตอยู่) เป็นต้น ไม่มีใครยืนยัน ผมเข้าใจความเจียบนี้ เพราะพวกเราที่เรียนมาจนถึงระดับนี้แล้ว น้อยคนนักจะเป็นชาวโรแมนติก แม้วก่อนหน้านั้นจะเคยเป็นก็ตาม

ความเจียบนี้ในแง่หนึ่งก็ไม่ใช่เรื่องเสียหาย หรือน่าเสียใจ กลับเป็นเรื่องที่เราอาจมองในทางบวกได้มาก ถ้าวรับว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ยอมให้ข้อมูลทางด้านชีววิทยามีน้ำหนักที่เดียวในการเตือนตน เตือนใจ เตือนสติ ในการปฏิบัติธรรมหรืออะไรก็ตามแต่ ในนามพระพุทธศาสนา Mary Garden ที่ผมเอ่ยชื่อข้างต้นเขียนเล่าไว้ในบทความเรื่อง “*Can Meditation be Bad for You*” ว่า เธอเคยเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักโกเอนก้าที่อินเดีย ซึ่งครูที่สอนก็คือท่านโกเอนก้านั่นเอง เธอบอกว่า การทำสมาธิในสำนักนี้ก็ไม่ต่างจากแนวฮินดูที่เธอทำมาก่อน สำนักนี้ตีความเรื่อง “กาย เวทนา จิต ธรรม” ในมหาสติปัฏฐานสูตรอย่างหนึ่ง อันนำไปสู่การปฏิบัติว่า เมื่อเรานั่งสมาธินานๆแล้วขาชาเพราะเลือดลมเดินไม่สะดวก ท่านสอนให้เราเพ่งจิตไปรับรู้ “ทุกขเวทนา” นั้น พยายามข่มใจเอาชนะมันให้ได้ ปรากฏว่ามีคนทำได้มากมาย เมื่อเกิดทุกขเวทนาตัวอื่นก็ทำอย่างเดียวกัน ผมเข้าใจว่ากายของเรานั้นมีระบบจัดการกับเวทนา คือแรกทีเดียวมันจะส่งสัญญาณให้เราแก้ด้วยวิธีที่ตรงไปตรงมาก่อน คือขาชาก็ต้องลุกเดิน ให้เลือดส่งไปเลี้ยงขา หายแล้วค่อยมานั่งต่อ แต่ถ้าคำเตือนนี้ไม่ได้ผล เช่นบางคนถูกจับมัดเอาไว้ลุกไม่ได้ กายก็มีวิธีแก้ปัญหาของมันคือ เมื่อถึงขั้นหนึ่งกายจะไม่รับรู้เวทนาเหล่านี้ เหมือนการอดข้าวประท้วง ที่เราจะหิวอยู่ช่วง

หนึ่ง ทรมานอยู่ช่วงหนึ่ง แต่ผ่านช่วงนั้นไปแล้วเราจะไม่หิว

แต่การแก้ปัญหาของกายตามที่กล่าวนั้นเป็นระบบชั่วคราว ขาเรานั้นอย่างไรเสียก็ต้องการเลือดไปหล่อเลี้ยง เหมือนที่ร่างกายของเราทั้งหมดอย่างไรเสียก็ต้องการอาหาร ดังนั้นที่ไม่รู้สึกเจ็บปวดอันเนื่องมาจากขาชาหรือไม่ได้กินข้าว ไม่ได้แปลว่าปัญหาจบแล้ว การนั่งสมาธิแบบไม่ลุกไปเดิน แต่ให้กำหนดรู้ทุกขเวทนาที่สุดก็เป็นอันตรายแก่ระบบกายทั้งหมด Mary Garden เล่าว่ามีคนปฏิบัติธรรมในสำนักนี้ในอินเดียแล้วเป็นบ้าไปไม่น้อย

การใช้อำนาจสมาธิข่มกามก็เช่นเดียวกัน ที่หลวงพ่อบุญมาท่านทำนั้นอาจใช้เป็นตัวอย่าง คนที่ใจแข็งนั้นทำอะไรได้มาก แต่ข้อสงสัยก็เหมือนกับที่กล่าวข้างต้น การที่เวทนาไม่ปรากฏ (ผมตีความว่าความรู้สึกอยากทางกามก็เป็นเวทนาอย่างหนึ่ง โดยเฉพาะที่ส่งสัญญาณมาหากายชัดเจนอย่างที่ปรากฏแก่หลวงพ่อบุญมา) อาจไม่ได้แปลว่าปัญหาจบแล้ว

เรื่องของเรื่องในชีวิตเราส่วนที่เกี่ยวข้องกับศาสนาและการปฏิบัติธรรมในศาสนาก็คือ เราเป็นเสมือนรถยนต์ที่ทำงานได้อย่างอัตโนมัติ คือเราสามารถขับตัวเราเองไปไหนก็ได้อย่างที่อยากจะไป เราลืมข้อเท็จจริงพื้นฐานอย่างหนึ่งคือ เราไม่ใช่วิศวกรที่ออกแบบรถคันนี้ เราเป็นสิ่งที่ถูกออกแบบ ก่อนหน้าที่ศาสนายังไม่เกิด เราก็ไม่มีปัญหากับตนเอง แต่พอศาสนาเกิดมา ก็มีการชักชวนให้เราไม่พอใจกับระบบบางอย่างที่เขาออกแบบให้เรา มีการเสนอหนทางที่จะเอาชนะปัญหาเหล่านี้ ซึ่งโดยตรรกะง่ายๆธรรมดาๆ เราควรถามว่า เป็นไปได้เพียงใดที่เราจะเอาชนะวิศวกรที่ออกแบบเรามา

คำถามที่ผมถามข้างต้นนี้ว่าไปแล้วก็เป็นคำถามสำคัญ และการ

ทีมีผู้ตอบคำถามนี้ต่างกันในโลกก็ไ้แบ่งผู้คนออกเป็นสองพวก คือพวกทีเชื่อมั่นในศาสนาถบพวกทีเชื่อมั่นในวิทยาศาสตร์ ผม เคารพความคิดทีต่างกันสองพวกนี้ และเพราะเคารพ เวลาทีไ้ยิน ไ้ฟังเรื่องทีทางฝ่ายวิทยาศาสตร์เล่าให้ฟัง อันกระทบต่อความเชื่อ ทางศาสนา ผมจึงเตือนตนอยู่เสมอว่าให้ฟังหูไว้หู เรื่องที Mary Garden เขียนนั้นผมก็ยังไม่ปักใจเชื่อทั้งหมด ระหว่างทีเขียนบทความนี้ ผมเขียนจดหมายไปหาเธอ ถาถามว่า หากไม่เป็นการรบกวน ชีวิตส่วนตัวของเธอจนเกินไป เธอจะยินดีตอบคำถามบางเรื่องทีผม อยากรถาม เพื่อประกอบการศึกษาค้นคว้าเรื่องพุทธศาสนาถบชีว- วิทยาของผมไหม เธอยังไม่ไ้ตอบมาว่าอย่างไร เอาไว้หากเธอ ตอบหรือไม่ตอบอย่างไร ผมมีโอกาจะเขียนเล่าให้ท่านผู้อ่านฟัง

จะอย่างไรก็ตาม ผมคิดว่าผมเองและท่านผู้อ่านก็อาจจะสังเกต และศึกษาตนเองไ้มากพอทีจะตอบคำถามบางอย่างทีสำคัญๆใน ชีวิต รวมทั้งคำถามข้างต้น เราเกิดมาก็พบว่าอยู่ในร่างอันเปรียบ เสมือนรถยนต์ทีเราไม่ไ้ออกแบบเอง สมอ่งทีเราใช้คิดเราก็ไม่ไ้ ออกแบบ ไม่มีอะไรสักอย่างทีพูดไ้ว่าเราออกแบบ ถ้าเชื่อว่า คนเราคิดอะไรเกินกว่าทีสมอ่งจะอนุญาตไม่ไ้ ทุกอย่างก็จบ เราไม่ มีทางทีจะเป็นอิสระจากกายไ้เลย พูดอีกอย่างก็คือ เราก็คือกายที คิดไ้ เดินไ้ กินไ้ แก่ไ้ ตายไ้ เท่านั้นแหละ สมมติฐานว่าเรา ไม่น่าจะคิดไ้เกินกว่าทีสมอ่งจะอนุญาตก็ค่อนข้างหนักแน่น หมู หมากา ไ้ มีสมอ่งของมันเอง มันก็คิดไ้เท่าทีสมอ่งของมันจะ อนุญาต แม้ในหมู่คนด้วยกัน คนทีสมอ่งบกพร่องก็คิดไ้น้อยกว่า ใครเขา หากเรามีลูกทีเกิดมาเป็น Down's syndrome ลูกอายุ ๒๐ เศษแล้ว แต่ก็ยังดูแลตนเองไม่ไ้ เราอาจคับแค้นใจว่าทำไมลูกไม่

รู้จักคิด ลูกจะคิดได้อย่างไรครับ ในเมื่อสมองของเขาไม่เหมือนเรา สมมติว่ามีมนุษย์จากต่างดาวมาเยี่ยมโลกเรา พวกเขาจะมีสมองที่พัฒนามากกว่าเรา พวกเขาอาจจะรู้สึกกับเราเสมือนกับที่เรารู้สึกกับสิ่งที่ฉลาดมากๆ เท่านั้นเอง

ในอีกทางหนึ่ง คนเราก็อาจจะมีความคิดที่อาจกล่าวได้ว่าเป็นอิสระจากสมอง เช่นความคิดที่จะเสียสละเพื่อผู้อื่น โดยที่การเสียสละนั้นสิ่งที่เราต้องเสียไปเป็นค่าใช้จ่ายหรือทุนรอนก็คือ ทรัพย์สิน อวัยวะ หรือชีวิต ความดีที่พระพุทธศาสนาสอนนั้นบางอย่างต้องแลกด้วยการสละทรัพย์สิน บางอย่างด้วยการสละอวัยวะ และบางอย่างด้วยชีวิต ตำนานว่าด้วยการบำเพ็ญบารมีของพระพุทธเจ้าในสมัยที่เป็นพระโพธิสัตว์นั้นกล่าวว่าทรงทำมาครบทั้งหมด จึงสามารถมาเป็นพระพุทธเจ้าในชาตินี้ได้ บางท่านอาจสงสัยว่าตำนานเหล่านี้จะเป็นความจริงเพียงใด สำหรับท่านที่สงสัยอย่างนี้ ไม่ต้องสนใจตำนานเหล่านี้ก็ได้ครับ เขาคนเป็นๆที่เราเห็นๆกันอยู่นี้ก็ได้คนที่จ่ายทรัพย์สินสละให้คนอื่นนั้นเราเห็นมาก จนถือว่าเป็นปกติ สละอวัยวะและชีวิตก็พอมิให้เห็น ถ้ามองว่าความคิดอันยังผลให้เกิดการกระทำเช่นนี้มาจากสมองใหม่ หากมา ทำไมสมองจึงยินดีให้เรากระทำการที่เป็นปฏิปักษ์กับการดำรงอยู่ของมัน คุณลองคนหนึ่งขับแท็กซี่พุ่งเข้าชนรถถัง เพื่อปฏิเสธการทำรัฐประหาร จนบาดเจ็บสาหัส กระดูกกระเดี้ยวหักไปหลายท่อน ต่อมาท่านก็แขวนคอตาย เพื่อยืนยันว่าท่านไม่รับการรัฐประหาร ถ้ามองว่า สมองของท่านไม่รู้ หรือว่านี่เป็นอันตรายแก่ระบบ หากรู้ แต่ยับยั้งไม่ได้ ก็แปลว่าความคิดบางอย่างของคนเราที่เข้มข้นสุดขีดสามารถอยู่เหนืออำนาจสั่งการ ยับยั้ง หรือแทรกแซงโดยสมอง

พระพุทธรศานานั้นเป็นศาสนาที่ไม่สุดโต่ง คือสามารถเปิดรับความคิดและข้อมูลใหม่ๆที่มีเหตุผล ความเชื่อของผมเวลานี้คือคนเรานั้นโดยทั่วไปไม่น่าจะคิดอะไรได้เกินไปกว่าที่สมองอนุญาต ในแง่ชีววิทยาเป็นเรื่องที่เราชาวพุทธสมควรใส่ใจศึกษา หรือหากไม่มีฉันทะที่จะศึกษา ก็สมควรรับรู้และรับฟังข้อมูลใหม่ๆที่นักวิทยาศาสตร์เขาศึกษาแล้วพบเกี่ยวกับเรื่องสมอง และระบบกายภาพอื่นๆของเรา แต่เนื่องจากมีตัวอย่างที่แสดงให้เห็นว่า ในบางสถานการณ์ คนเราก็สามารถคิดและทำอะไรบางอย่างที่ดูเหมือนจะอยู่นอกขอบเขตข้อจำกัดของสมอง ในแง่ชีววิทยาก็ต้องยอมรับและนำมาใคร่ครวญว่า เรื่องเช่นนี้ควรจะหมายความว่าอย่างไร

เมื่อคิดเช่นนี้ ท่านที่หลุดพ้นแล้วอย่างพระพุทธเจ้าและพระอรหันต์ในอดีตก็ย่อมเป็นบุคคลที่อาจเกิดมีได้จริง จะอย่างไรก็ตามผมไม่อยากให้เราชาวพุทธไปสนใจเรื่องในตำนานหรือคัมภีร์เหล่านี้มาก เพราะเกี่ยวกับชีวิตของเราน้อยกว่าครูบาอาจารย์ที่เราเชื่อว่าท่านเป็นผู้หลุดพ้นแล้ว ลูกศิษย์หลงตามหาบ้างท่าน เมื่อเชื่อว่าหลงตาท่านเป็นอรหันต์ ก็คิดอะไรต่อไปในแนวทางนั้นมากมายจนบางทีอาจลืมไปว่า ความคิดที่ขยายต่อมานั้นอาจเป็นอันตรายแก่ตนหรือไม่ก็ผู้อื่น ยกตัวอย่างเช่น เมื่อได้ยืนยันว่าหลงตาท่านวิจารณ์ว่าคุณทักษิณเป็นเสมือนพระเทวทัต ก็ไม่ได้มองว่าคุณทักษิณเป็นคนอันสมควรได้รับเกียรติเหมือนเราท่าน คนเราผิดได้ แต่การวินิจฉัยว่าผิดนั้นควรมาจากหลักฐานอันเราแน่ใจได้ เช่นจากการไต่สวนของระบบยุติธรรม การวินิจฉัยว่าเขาผิดไม่ควรมาจากเหตุเพียงเพราะว่าพ่อแม่ครูอาจารย์ของเราที่เป็นอรหันต์ท่านบอกว่าผิด (คำ

ว่า “พ่อแม่ครูอาจารย์” นี้เป็นลำนวนอีสาน ใช้กับใครก็ได้ที่เราเคารพ นานๆเราจะพูดกัน ไม่ได้พูดพร่ำเพรื่อ คนเมืองที่ไม่มีรากทางวัฒนธรรมเช่นคุณสนธิ ลืมทองกุลท่านเอามาพูดซ้ำและบอຍกลายเป็นวลียืดยาวว่า “พ่อแม่ครูอาจารย์องค์หลวงตามหาบัว” จนมีคนเข้าใจว่าหลวงตาท่านต้องเป็นพระที่พิเศษมากๆ ในวงการสงฆ์จริงๆ ไม่มีใครเรียกอาจารย์ของตนอย่างนี้ดอกครับ คนรอบวัดหลวงตาก็เรียกท่านว่า “หลวงตาบัว” หรือ “หลวงตามหาบัว” เท่านั้นแหละ—โปรดทราบ)

เรื่องณเณรน้อยอายุเจ็ดขวบก็เป็นพระอรหันต์ได้นั้นเป็นตัวอย่างหนึ่งของจินตนาการของฝ่ายพุทธโรมานติก ทราบไหมครับว่า เรื่องณเณรเป็นอรหันต์นี้ผมพยายามตรวจสอบแล้ว ไม่พบว่ามิในพระไตรปิฎก ที่แน่ๆคือมิในอรรถกถา ผมจำเรื่องนี้ได้แม่นเพราะตอนเรียนบาลีประโยค ๑-๒ และ ๓ นั้นเราต้องแปลอรรถกถาธรรมบท ในนั้นมีเรื่องเกี่ยวกับณเณรน้อยบรรลุนิพพานเป็นอรหันต์หลายเรื่อง หลวงตามหาบัวท่านก็คงจำเรื่องจากอรรถกถาธรรมบทนี้แหละแล้วความจำนั้นก็กลายเป็นสัญญาฝังอยู่ในใจ เมื่อต้องเขียนเรื่องพระอรหันต์มาเยี่ยมอนุโมทนาท่านอาจารย์มัน สัญญาเก่านั้นก็เลยหลุดออกมา จนลืมนึกไปว่า หากณเณรน้อยเป็นอรหันต์มีจริง ท่านเหล่านี้ก็คงไม่ได้เป็นณเณรน้อยตาใสแจ๋วอย่างนั้นตลอดไป ตามหลักอนิจจัง ท่านก็คงชราภาพแล้วมรณภาพอย่างไรๆเขา ดังนั้น หากจะมาปรากฏกาย ก็น่าสงสัยว่าทำไมมาปรากฏเป็นณเณรน้อยอย่างนั้น ในทางจิตวิทยา เราทราบดีว่า “เรื่องเล่า” หรือ “รูปเขียน” บางทีก็สะท้อนความคิดความเชื่อของคนสร้าง มากกว่าสิ่งนั้น เช่นนรกของฝรั่งนั้นจะหนาว เพราะทุกข์ของฝรั่งนั้นไม่มีอะไรเกินไปกว่า

ความหนาว แต่่นรกของพวกเราทางเอเซียจะร้อน เพราะทุกข์ของเราคืออากาศที่ร้อน เทวดาฝรั่งมีปีก เพราะฝรั่งคิดมากกว่าบินได้ต้องมีปีก แต่ของเราไม่ต้องมี เพราะไม่ได้คิดมากอย่างฝรั่ง และไม่ต้องสวมเสื้อผ้าให้มิดชิดก็ได้ เนื่องจากบ้านเราเป็นเมืองร้อน (ตั้งรูปนางฟ้าในจิตรกรรมฝาผนังของเราเป็นต้น)

ดูเหมือนเรื่องสามเณรที่บันทึกไว้ในพระไตรปิฎกจะไม่โรมานติคอย่างในอรรถกถา เช่นในพระวินัยปิฎกเล่าว่า พระอุปัชฌาย์บวชเด็กๆเป็นเณรแล้วเด็กเหล่านี้ก็ร้องไห้กระจองอแงลั่นวัด จึงทรงบัญญัติวินัยห้ามบวชเด็กเล็ก สามเณรราหุลตอนบวชนั้นผมคะเนว่าอายุน่าจะย่างเข้าวัยรุ่นแล้ว และไม่มีประวัติว่าท่านบรรลุนิพพานเป็นเณร ตรงกันข้าม มีบันทึกชัดเจนว่าท่านบรรลุนิพพานเป็นพระอรหันต์หลังจากที่บวชพระแล้ว (พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๔ ข้อที่ ๘๐๙; เล่มที่ ๑๘ ข้อ ๑๘๘ หลักฐานสองแห่งนี้รายงานตรงกันว่าท่านราหุลบรรลุนิพพานเป็นพระอรหันต์จากการฟัง “อนัตตลักขณสูตร” อย่างเดียวกับที่ทรงแสดงแก่พระปัญจวัคคีย์) ก็เป็นอันจบตำนานโรมานติคเรื่องราว เด็กๆขนาดเรียน ป. ๑ เป็นอรหันต์ได้ใหม่นึกถึงลูกเราก็แล้วกันครับ ในวันที่ส่งลูกไปโรงเรียน เขายังช่วยตัวเองไม่ได้เลย แล้วจะมีความคิดอันลึกซึ้งอย่างผู้ใหญ่พอจะเป็นอรหันต์ได้อย่างไร (เรื่องเณร/พระราหุลดูพระไตรปิฎกเล่มที่ ๒ ข้อ ๒๙๐, ๔๖๑; เล่มที่ ๔ ข้อ ๑๑๘-๑๒๐; เล่มที่ ๑๓ ข้อ ๑๒๕-๑๔๖; เล่มที่ ๑๔ ข้อ ๓๙๕-๘๐๙; เล่มที่ ๑๖ ข้อ ๕๙๙-๖๑๙; เล่มที่ ๑๗ ข้อ ๒๓๕; เล่มที่ ๑๘ ข้อ ๑๘๓-๑๘๘; เล่มที่ ๒๐ ข้อ ๑๔๘; เล่มที่ ๒๑ ข้อ ๑๗๗ เป็นต้น)

จากข้อมูลในพระไตรปิฎก ผมมีข้อสังเกตว่า บันทึกทางประวัติ-

ศาสตร์เกี่ยวกับพระพุทธเจ้าและพระอรหันต์ในระดับต้นเป็นไปทาง Realist พระสาวกที่สำคัญๆของพระพุทธเจ้านั้นคล้ายกันอย่างหนึ่ง คือเป็นคนใช้ชีวิตมาก ไม่ว่าจะมาจากวรรณะใดก็ตาม คนที่เห็นโลกมากย่อมมีความคิดอ่านที่สุขุมกว่าคนที่เห็นโลกมาน้อย การบรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์ของท่านเหล่านี้ไม่มีบันทึกว่ามาจากการนั่งหลับตาภาวนาอยู่คนเดียว อย่างตำนานพระอรหันต์ในสมัยนี้ ตรงกันข้าม ท่านเหล่านี้อยู่ใกล้พระพุทธเจ้า ใช้เวลาสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดกับพระองค์ แล้วนำไปคิด ในขณะที่เดียวกันก็ไม่ตัดขาดตนเองจากโลก ใช้ชีวิตอยู่กับโลก พินิจดูความทุกข์ของโลก และตนเอง แล้วอาศัยความจริงที่เห็นอยู่ตรงหน้านั้นแหละเป็นเครื่องขัดเกลาจิตใจให้อ่อนละมุนลงเรื่อยๆ จนปลงตกอย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาดในบางวันเมื่อได้รับฟังพระธรรมเทศนาอันลึกซึ้งของพระองค์

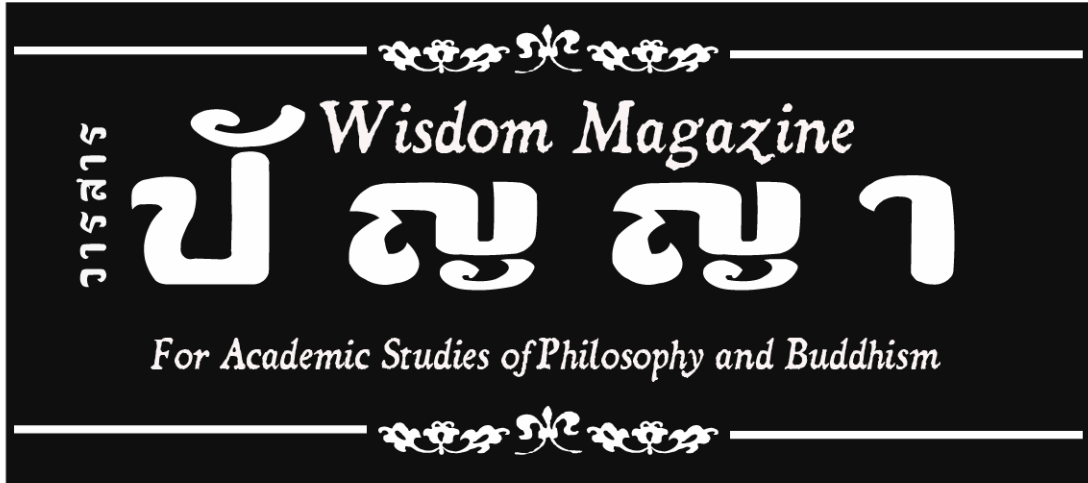
ประวัติศาสตร์ในแนว “สมจริง” ของพระพุทธเจ้าและพระอรหันต์นี้ผมคิดว่าไม่มีที่ใดเลยที่ขัดแย้งกับชีววิทยา เมื่อเป็นเช่นนี้ ก็อยากชักชวนท่านผู้อ่านวารสาร “ปัญญา” ทุกท่านว่าโปรดได้ลองช่วยกันไต่ร่องในแนวทางนี้บ้างจะดีไหม มีคนมาชวนผมว่าช่วยหาทางค้นหาแพทยศาสตร์แบบพุทธเพื่อควมมีอายุยืนดีไหม ผมตอบว่าไม่ละครับ ขอตัว ให้เป็นเรื่องนักวิทยาศาสตร์เขาจะดีกว่า ที่ผมตอบอย่างนั้นเพราะผมไม่โรแมนติกว่าจะมีแพทยศาสตร์แบบพุทธอย่างที่ว่านั้น ที่ผมไม่โรแมนติกก็มาจากข้อสังเกตง่าย ๆ ว่าขนาดพระพุทธเจ้ายังมีพระชนม์เพียง ๘๐ พวกเราต่างหากที่อยากอยู่กัน ๑๒๐ ปี (ดังคุณหมอบอกท่านหนึ่งที่ประกาศอย่างนั้น) เป็นไปได้ครับที่จะมีอายุยืนอย่างนั้น แต่นั่นก็เป็นเรื่องวิทยาศาสตร์ ไม่ใช่

เรื่องทางพระพุทธศาสนา หากมี “พุทธแพทยศาสตร์” ดังว่า พระพุทธองค์ก็คงไม่ต้องพึ่งพาหมอชีวกในเรื่องพื้นๆเช่นปรุงยาถ่าย ถวายเพราะทรงท้องผูกเรื้อรัง เป็นต้น

ความไม่โรแมนติคนี้ผมคิดว่าจะใช้เป็นกรอบตลอดของการศึกษาเรื่องความแก่ชราในงานวิจัยของผมเรื่องนี้ ดังนั้น สิ่งที่ผมจะไม่ทำอย่างเด็ดขาดก็คือไปเสาะแสวงหาว่า จะมีพระพุทธรูปมนต์บทธาใดบทธหนึ่ง (หรือมากกว่านั้นก็ไ้) หรือไม่ที่เมื่อเราสาธยายแล้วเราจะแก่ช้าลง ในงานวิจัยชุดเดียวกันนี้ ผมเข้าใจว่าจะมีท่านอาจารย์จากสายวิทยาศาสตร์สุขภาพที่ท่านจะว่าด้วยเรื่องนี้โดยเฉพาะ ซึ่งก็ตรงแล้ว ในส่วนของพระพุทธศาสนา ผมคิดว่าเราควรมองเรื่องนี้จากมุมมองในทางศาสนา แต่เนื่องจากว่าศาสนานั้นมองอย่างไรแมนติคก็ได้ อย่างสมจริงสมจังก็ได้ และแปลกที่คนส่วนใหญ่เมื่อนับถือศาสนาหลายๆแล้วมักมองศาสนาที่ตนเชื่อถืออยู่อย่างโรแมนติค ผมจึงต้องขอเริ่มด้วยการถกแถลงกันในเรื่องนี้เสียก่อน จะได้ทราบว่าผมตีความว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแนวสมจริง ไม่โรแมนติคหนึ่ง ความที่พุทธศาสนาเป็นศาสนาแนวสมจริงนี้ทำให้พุทธศาสนาเรามีเนื้อที่ที่เปิดกว้างแก่ศาสตร์สมัยใหม่แขนงหนึ่งที่เรียกว่าชีววิทยา ความแก่ชรานั้นเป็นเรื่องน่าคิดว่าทำไมธรรมชาติจึงเลือกให้เรา ฉบับหน้าเราจะมาคลายปริศนาเรื่องนี้ แน่นอนครับ ในทางชีววิทยามีคำอธิบายเรื่องนี้มากมาย พระพุทธศาสนาก็มีคำอธิบายมากมายไม่แพ้กัน เราจะมาดูไปพร้อมๆกันว่า ปัญหาว่า “ทำไมเกิดมาแล้วเราต้องแก่” สองความคิดนี้จะตอบว่าอย่างไร แล้วพบกันครับ ©

สมภาร พรหมทา

กันยายน ๒๕๕๔

วารสารเพื่อการศึกษาและวิเคราะห์วิจัย
เกี่ยวกับ ‘ปรัชญา’ และ ‘พระพุทธศาสนา’

ผู้ก่อตั้ง เจ้าของ และบรรณาธิการ
ศาสตราจารย์ ดร. สมภาร พรมทา
ภาควิชาปรัชญา คณะอักษรศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Email Address: Somparn.P@chula.ac.th

วารสารนี้เผยแพร่เพื่อประโยชน์สาธารณะ
ท่านผู้อ่านสามารถคาร์ร်นโหลคได้ฟรี
หากท่านเห็นคุณค่าของวารสาร
และประสงค์จะสนับสนุนให้วารสารอยู่ได้นานที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้
สามารถส่งเงินบริจาคไปยังบรรณาธิการตามที่อยู่ข้างบน